REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVII. ÉVFOLYAM 6. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2020. DECEMBER**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Betlehemesek a Jézuska jászolánál. A Barkóca Együttes egykori táncosai a jászberényi Főtemplomban, 1995 *Fotó: Faragó László*

TARTALOM

A jászkun szabadság jogi szabályozói III. rész ..... 2–4. oldal
Lacházi heraldika ..... 4–5. oldal
A kegyelet keresztje ..... 5. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra XXII. ..... 6–9. oldal
Tiszteletadás régi tanítóknak ..... 9. oldal
FÉNYSZARUI ARCKÉPCSARNOK
Fábry Dezső festőművész (1893–?) ..... 10–12. oldal
A nagy epidémia
Az 1918–19-es spanyolnátha járvány... ..... 13. oldal
A jászboldogházi templom harangjairól ..... 14–15. oldal
Nemzeti érték lett
a Jászkürt-Lehel kürtje és a Csángó Fesztivál ..... 16–17. oldal
Élő hagyományok pandémia idején ..... 17. oldal
Fazekas András nádori alkapitány
halotti címere ..... 18–19. oldal
Húsz éves a JÁKÓB ..... 19. oldal
Palotásy Gyula (1857–1893) tragikus sorsú
jászberényi születésű zeneszerző élete ..... 20–21. oldal
Búcsú Gubicz András emeritus jászkapitánytól
(1936–2020) ..... 22–23. oldal
A kunszentmiklósi Fehér család felsőfokon ..... 23–24. oldal
A jászkun öntudat dicséretes dokumentuma,
a Jászkunsági évszázadok ..... 25–28. oldal
Utak, távolságok a Jászságban és a Nagykunságban
a folyószabályozások előtt I. rész ..... 29–30. oldal
Olvasói vélemény dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna:
Szeretetszolgálat Jászberényben 1950-től
című könyvéről ..... 30–31. oldal
A postás mindig kétszer csenget ..... 32. oldal

A jászkun szabadság jogi szabályozói III. rész

A Jászkun kerület alaptörvényei 1745 után

1745. május 6-án a Jászkun kerület népe számára véget ért a földesúri alávetettség korszaka. Mária Terézia királynő kilenc cikkelyből álló kiváltságlevélben engedélyezte a kerület földjének és szabadságainak visszaváltását. A privilégium tartalmazta a kerületekben élők sarkalatos jogait, s a Jászkun kerület fennállásáig az ott élők alaptörvénye lett. A szabadság visszaszerzése óriási anyagi áldozatot követelt a lakosságtól, akiknek a megváltási összeg mellett a kényszerűségből vállalt hadiadó, és az elkerülhetetlen katonai beszállásolások költségeinek és kellemetlenségeinek elviselésén túl a birodalom érdekeinek védelmére rendszeres katonaállítással is adózniuk kellett. A privilégium kilenc cikkelyébe foglalt külön jogrend új alapokat teremtett a tulajdoni viszonyok, a politikai, a gazdasági és a társadalmi élet számára. A Jászkun kerület területi autonómiát s benne kellő jogi támaszt nyert az önkormányzat szervezéséhez. Jelen szemelvényben a kiváltságlevélben elnyert szabadságjogokból a társadalmi rétegződést és az önkormányzatiságot meghatározókat vizsgálom.

A jogok kiérdemléséről a kiváltságlevél VII. cikkelye rendelkezett: *A mentességek és kedvezmények egyenlő feltételhez kötöttek legyenek s a jogok elosztása szintén e szerint történjen.* A cikkelyt a Jászkun kerületben úgy értelmezték, aki fizetett a redempcióba az befizetése arányában részesülhet a privilégiumban adományozott jogokból és a megváltott földterületből, melyeket ily módon összekapcsoltak. Következésképen a kiváltságban biztosított jogokat a megváltott föld hordozta. A redempció végrehajtása során kialakult jogszokás szerint, aki a Jászkun kerületben eladta a megváltott, úgynevezett tőkeföldjét, eladta vele a hozzákapcsolt jogokat is. A kiváltságlevélben leírtakat kiegészítő jogszokás hamarosan szokásjoggá alakult és belesimult a helyi alkotmányos életbe. Ez a szokásjog szinte kiegészítette, helyhez igazította a privilégiumot, s azzal összhangban megteremtette a kerületek egyedülálló társadalmi rétegződését, ami a Jászkun kerület közjogi fennállásáig, sőt azon túl, hosszú ideig meghatározónak bizonyult.

A Jászkun kerület országosan egyedülálló, sajátos társadalmi rétegződése tehát a redempció és az ahhoz tapadt szokásjog együttes hatására jött létre. A lakosság teljesjogú redemptusokra és redemptus-nemesekre, a kevesebb földet és jogot birtokoló irredemptusokra, földnélküli zsellérekre és a csupán munkavállalási céllal a kerületekben élő tartózkodókra, a commoransokra tagolódott. Sajátos kategóriát képeztek a redemptus-nemesek. Ez a sehol más vidéken nem létező társadalmi réteg a kerületek határán belül földet váltó nemesekből állt, akiknek a nemesi birtokuk – ha volt – a kerületeken kívül helyezkedett el. A Jászkun kerületben nemesi birtok nem lehetett, a kerületek minden röge megváltott földbirtok volt.

Az önkormányzatiságról a kiváltságlevél IV. cikkelye rendelkezett, kimondva, hogy *az igazgatási és jogszolgáltatási ügyeiket maguk a maguk közül szabadon választott tisztségviselőikkel intézhetik,* csupán főkapitányukat nevezte ki a nádor. 1751-ben a magyar országgyűlésen jóváhagyott királyi rendtartás 24 pontban szabályozta a szervezeti kérdéseket, útmutatást adott a választás módjára s a privilégiumnál részletesebben taglalta a redempció által rétegezett társadalom lehetőségeit. A kor szintjén a rendtartás töltötte be a privilégium végrehajtási utasításának funkcióját. A kiváltságlevél és a rendtartás a kerületek alkotmányos életének olyan alapdokumentumai voltak, amelyek teret engedtek a mindennapok együttélését szabályozó helyi rendelkezések, statutumok alkalmazásának. A helyi hatóságok, társadalmi csoportok statutumai tölthették be azokat a joghézagokat, amelyeket az alaptörvényeik szabadon hagytak.

A kerületi központok szerepkörét hordozó mezővárosok szervezett és funkcionálisan tagolt önkormányzattal rendelkeztek, a kerületi igazgatás a szabad királyi városok igazgatásához hasonló vonásokat tartalmazott, a falvak kerületük mezővárosait tekintették követendő mintának. Mivel a Jászkun kerületben a falvak és a mezővárosok életének fő vonásait azonos alaptörvény szabta meg, közöttük nem szervezeti, csupán nagyságrendi különbség volt. A jászkun szabadság éppúgy érvényesülhetett a legkisebb faluban, mint Jászberényben a kerületi központ mezővárosban.

A közösség és az egyén döntési szabadságára 1745 után az autonómiát keretbe foglaló kiváltság cikkelyei és a redempció gyakorlati megvalósulása egyaránt meghatározónak bizonyult. A privilégium helyreállította a nádor jogkörét, visszaadta a pallosjogot és megerősítette a jászkun bíráskodás középkorban gyökerező szabadságát. Ismét csak saját bíróik ítélkezhettek felettük. Idegen bíróság csak akkor idézhette perbe a „jászkun polgárt", ha a per a kerületeken kívüli birtokait érintette. A jászkun bíróságok hatáskörére három ügycsoportra nem terjedt ki: az egyházi bírósághoz utalt ügyekre, a kerületeken kívül lakók ellen elkövetett bűnügyekre és a külső birtokokat érintő határperekre.

A Jászkun kerület igazgatási szervezete piramidálisan három szintre tagolódott. A legszélesebb alsó szintet a 25 település elöljáróságai alkották. Középen helyezkedtek el a particularis kerületek (Jász, Kiskun, Nagykun kerület) magisztrátusai, élükön az adott kerület kapitányával és a kerület tisztségviselőivel. A legfelső szinten a generalis congregatio (Jászkun kerület közgyűlése) állt, melynek tagja volt minden település főbírója és küldötte, valamint a generalis magistratus, élén a palatinalis főkapitánnyal.

A legszélesebb választói réteg – a már említett VII. paragrafus értelmében a települések redemptusaiból állt. Ők lettek a választók és a választhatók. A redemptusok, és a redemptus-nemesek a választójog birtoklása által befolyásolhatták az önkormányzat hatáskörét és döntéseit, a település jogalkotását. A helyi főbíró évenkénti választásán minden redemptusnak szavazati joga volt, az új szenátorokat a tanács tagjai

választhatták. Az egyszer megválasztott szenátor élete végéig betölthette tisztségét. A jelölést a tanács végezte. Szavazni a particularis kerület kapitánya által jóváhagyott jelöltekre lehetett. Az 1780-as évekre csökkent a bíróválasztáson megjelentek száma, ezért 1781-től szavazó testületeket hoztak létre electa communitas néven. A testület tagjainak kötelező volt szavazni, de a többi redemptus is szavazhatott, ha akart. 1797-től külső tanácsok váltották fel a szavazó testületeket. A külső tanács hatásköre részben igazodott a szabad királyi városok gyakorlatához, de azokkal ellentétben soha nem volt külön vezetőjük, szerepük másodlagos maradt a belső, más néven a kistanács mögött. Sajátossága a jászkun helységek igazgatásának, hogy a helyi rendeleteket, szabályokat legtöbbször a tanács ülésein alkották. Azokat a tanácsüléseket, amelyekben a lakosság szélesebb rétegeit érintő gazdasági ügyeket tárgyaltak nagyobb gyűléseknek nevezték. A nagyobb gyűléseken vagy másként gazdasági gyűléseken számos redemptus lakos jelent meg, akik részt vettek a döntéshozatalban. A gazdasági gyűléseken hozták meg azokat a helyi rendszabályokat, amelyek a határhasználatra, a szántóföldi gazdálkodásra, a szőlőparcellákra és kertekre vagy éppen az állattartásra, különösen a közlegelők használatára vonatkoztak. A rendszabályok megalkotását és elfogadását a gazdasági gyűlésen megjelentek nevük feljegyzésével hitelesítették. A 18. században az osztatlan közös tulajdonban használt határrészt nem nevezték közbirtokossági földnek, de a használat jogi tartalmú szabályozásában a tanács ülésén megjelent birtokosok egyetértése döntőnek bizonyult. A határozatok, jogi tartalmú döntések kialakításánál, elfogadásánál jelenlévőket a jegyzőkönyvekben birtokosok közössége néven említik. Azt, hogy a redemptusok közül kik, hányan jelenhetnek meg a tanács nagyobb gyűlésén soha nem szabták meg. A jelenlévők nevének jegyzőkönyvi bejegyzéséből látható, hogy a testületi üléseken – talán éppen a tárgyalt témában való érdekeltség szerint – változott a megjelentek létszáma. Úgy gondolom a jegyzőkönyvezett névsorokkal a döntéshozásban közreműködők felelősségét dokumentálták, bár ezt soha nem mondták ki, sem szóban, sem írásban. A meghozott jogi tartalmú szabályozás formálisan nem felelt meg a statutum követelményeinek, vagy a falutörvényeknek, leginkább a kurialis községek nemesi közbirtokosságai által hozott szabályozáshoz közelített.

A településeken érvényesített közvetlen választói jog kerületi szinten közvetett választói jogra változott. A kerületi tisztújítást hosszadalmas jelölési procedúra előzte meg, időpontját háromévenként a nádor tűzte ki. A választás titkos szavazással történt a generális közgyűlésen. Mindhárom igazgatási szinten kinevezett tisztség volt a nótáriusoké. 1775 után a nótáriusokat csak főkapitányi engedéllyel lehetett elbocsájtani.

1786 és 1790 között II. József uralkodói rendelete az igazságszolgáltatást és a közigazgatást elválasztotta. A bűnügyek Pest vármegye bíróságához kerültek, a községek bírósági jogköre megszűnt. A polgári ügyeket a Jászberényben létrehozott polgári bíróság ítélte, ahonnan fellebbvitel az eperjesi kerületi táblához, onnan pedig a királyi táblához történhetett. A generális közgyűlést eltörölték, a kerületek élére állított jászkunsági kapitány közvetítette Pest vármegye rendeleteit. Megszűnt a helyi tanácsok bíróválasztáshoz kapcsolódó jelölési joga, a helységek bíróit az particularis kerületek kapitányai jelölhették. Rövid idejű érvényességük miatt a rendelkezések nem okoztak maradandó sebet. 1790 októberében helyreállt a jászkun autonómia korábbi rendje, s a generális közgyűlés visszaállította az 1786 előtti választási módot, de a szavazó testületek funkciója fokozatosan megszűnt.

A helységek és kerületek arra hivatott testületei által meghozott rendelkezések fontos közösségszervező funkciót töltöttek be. Ez a lényegében össznépi szabályozás olyan ősi törekvés volt a közösség rendjének megőrzésére, ami rokonságot teremtett az autonómia szabadságát élvező, de egyébként eltérő társadalmi szerkezetben, politikai és gazdasági körülmények között élő népcsoportok között. A szabadalmas népcsoportok életvitelének helyi szabályozása számos hasonló problémára teremtett megoldást, bár a szabadalmas területek társadalma egymástól különböző erővonalak mentén fejlődött.

A kiváltságolt népesség eddig nem említett nemesi közösségei éltek az ország kuriális településein, például a Balatonfelvidéken a Káli-medencében. A településeken folytatott mintegy kilenc évig tartott jogi-néprajzi kutatómunka eredményei a közelmúltban könyvformátumban is megjelentek. A gyűjtés feldolgozása alapján figyelemre érdemes, hogy a vizsgált kuriális településeken a jászkunok és a székelyek helyi szabályalkotásához bizonyos vonásaiban hasonló folyamatok zajlottak. Nyilvánvaló nem átvételekről beszélhetünk, hanem egy saját szabadságjogokkal rendelkező népcsoport jogalkotási folyamatairól szerezhetünk bizonyságot. Kővágóörs kisnemesi közössége például, éppúgy a választott szervei útján fejtette ki helyi jogalkotói tevékenységét, mint a Jászkun kerület települései. A jászkun helységek jogalkotásának módja a székely falutörvényekhez viszonyítva jelentősen eltért, de a kuriális településekhez viszonyítva már kevésbé, bár természetesen mindegyik közösség szabályalkotása mutat egyedi vonásokat. Említhetnénk még a szabad királyi városok szabályalkotó tevékenységét is, hiszen azt már az igazgatástörténeti munkánkban feltártuk, hogy a szabad királyi városok szinte igazodási például szolgáltak a Jászkun kerület számára, különösen a generális igazgatás szintjén.

Mind a székely, mind a jász vagy kun vagy éppen a dunántúli kuriális helységek közösségi életét, gazdálkodásuk szervezését, a mindennapok szerteágazó gondjait, problémáit az önmaguk által hozott szabályok segítettek a lakosság által elfogadható mederbe terelni. A sorra felmerülő problémákra: szervezeti, erkölcsi, etikai kérdésekre, vétségek megakadályozására vagy megtorlására autonómiájuk keretei között kerestek helyi megoldást, mert rendnek kellett lenni, s a megoldást ott helyben kellett megtalálni az elöljáróknak és a lakosoknak közösen. Mivel a napi tennivalókat, a megélhetést elősegítő intézkedések szükségességét az autonómia jogalkotói nem érzékelhették, a hiányzó útmutatást a helyi szabályozás szolgálta, határozatok, rendszabályok, statutumok formájában. Az autonómia jogi biztosítékai – a redempcionális kiváltságlevél és az 1751. évi rendtartartás – kerettörvények, melyeket a közösséghez igazított tartalommal, a lakosság számára érthető és elfogadható helyi szabályokkal egészítettek ki.

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)

Témánk szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy 1799-ben a generális közgyűlésen kihirdették a 13 fejezetből álló Jászkun Statutumot, melyet annak nádori jóváhagyása okán Nádori Statutumoknak is neveztek. Tartalmában az egész kerületre érvényes szabályrendszer magába olvasztotta és paragrafusokba foglalta mindazokat a jogszokásokat, helyi rendelkezéseket, amelyek a kerületekben a redempció után a lakosság által elfogadottak és gyakoroltak voltak. A kerület jogtudói által 1768-tól szerkesztett és gondosan összeállított statututum mérföldkőnek bizonyult a jászkun jogéletben, s az említett 1745-ös és 1751-es alaptörvények mellé csatlakozva betöltötte a Jászkun kerület harmadik alaptörvényének szerepét. Hatása az élet minden területére kiterjedt, hiszen a mindennapi életben már elfogadott és alkalmazott jogi rendelkezéseket sűrítette magába. A kerületek népe elfogadta, s oly mértékben magáénak tartotta, hogy néhány paragrafusa még 1946-ban is hatályban volt a bírósági gyakorlatban.

Összegzésként megállapítható, hogy a Jászkun kerület autonómiáját 1745 után az említett alaptörvények szabták meg, melyeket, ha szükséges volt kiegészítettek a maguk helyi szabályaival. Az autonómia jogi kereteit nem léphették át, de a mindennapi élet rendjének megőrzéséhez elkerülhetetlen volt a helyi szabályok megalkotása.

A következő szemelvényekben betekintést nyerhetünk a szabályalkotás folyamataiba, megismerhetjük, hogy a jászkun szabadság alaptörvényeihez igazodó, azt kiegészítő helyi rendszabások, hol, hogyan, mikor és mi okból születtek meg, illetve milyen hatásfokkal épültek be közösségük mindennapjaiba. (folytatjuk)

Felhasznált irodalom:

Bánkiné Molnár Erzsébet:
A jászkun autonómia. Szeged, 2005
Bánkiné Molnár Erzsébet:
A jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun kerület népi kultúrájában (1682–1876).
Szekszárd, 2017
Gelencsér József: Népi jogélet a Káli-medencében. Székesfehérvár, 2019
Mária Terézia királynő kiváltságlevele a jászok és kunok részére. 1745. Díszkiadás

Bánkiné Dr. Molnár Erzsébet
történész, ny. múzeumigazgató

Lacházi heraldika

Lacházának nincs és nem is volt zászlaja, pedig lehetne, mégpedig egy trikolor, mivel az alapszíneket már 1839-ben deklarálták: zöld és ezüst (fehér), később Pereg vonatkozásában pedig a kék is. Ezért nem is maradt ránk a település zászlós címere, csak a pecsétnyomatokon láthatók az identifikálásra használt jelképek, a címerek, amelyek nem színesek.

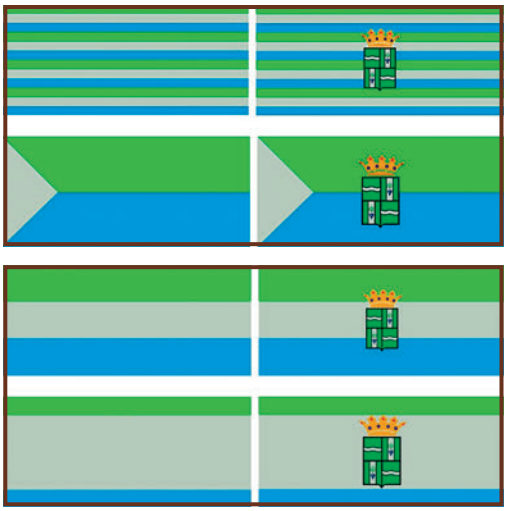

Zászlóvariációk

Lacháza legrégebbi címere az 1651-es viaszpecséten szerepel, melyet Horváth Lajos ekképpen ír le a Pest megye városi, községi és megyei pecsétjei, 1381–1876 (Budapest, 1982) című munkájában: *„keréktalpú szimmetrikus tárcsapajzson, a holdsarlón trónoló Szűz Mária, vállai mellett egy-egy gyöngy, azok felett egy-egy hatágú csillag."*

Az 1651-es pecsétnyomat és rajzolata

Könyves Tóth Kálmán Harc tűz és víz ellen (Budapest, 1883) című könyvében pedig így értelmezi a címert: *Az 1651. évi régi falusi pecsét pajzsmezőjében látható égő szövétnek [fáklya] és a mellette lévő három csillag jelenti a tűz gyakori pusztítását, a három csillag pedig hirdetné még a lángok között is a hit, remény és szeretet őrködését."*

Horváth Lajos Szűz Máriás magyarázata nem helyénvaló, mivel a református hitvallás a szentek ábrázolását elveti, de Könyves Tóth Kálmán értelmezése sem elfogadható, mivel inkább egy nőalak látható a címerben, mintsem egy égő fáklya. Ez a tárcsapajzsos címer 1839-ig volt használatban, amikor Lacháza mezővárosi rangra emelkedett. Ekkor egy új pecsétről döntött a tanács, melyről az 1839. március 26-i határozata így szól: *„Minekutánna ezen Hely ö. cs. k. Felsége magas kegyelméből fogva városi rangra emelkedett, az eddig pecsét körülírásának szükségesképen változnia kelletik; ahoz képest az eddigi eléggé tiszteletes, és tizenegy év hijján 200 esztendös pecsét jövendőre való lezárása mellett egy ujj pecsétnek készítése és jövendő használása elhatároztatik oly formán, hogy mivel a' mostani petsét vésései teljességgel semmi jelentésűek, tehát a' jövö czélszerűztessen, oly formán hogy annak paizsába zöld mezőbe egy folyó víz igtattasson, emblemájául, a' határban lefolyó Dunának, a' paizs felibe pedig mint szabadság jele nemesi korona mettzettessen, ezen körül írással: KIS.KUN.LACZHÁZA VÁROSA PECSETJE 1839. Mit is még a' közelebbi pesti vásár alkalmával, aczélba metzve, prés alá intézhető formába Nagy Ferecz Jegyző készittessen el, – mikor is a' nyomat azonnal befog a' parancsolt helyre küldetni."*

A heraldika szabályait követő címer

A pecsétet a komoly heraldikai szakértelemmel is rendelkező nemes farkasfalvi Farkass József (~1790-1848) réz- és acélmetsző készítette el Pesten az alábbi kialkudott áron: pecsét kidolgozása 15, a hozzá való prés 6 pengő forint. A pecsétben szereplő címerről Horváth Lajos ezt írja: *„csücskös talpú doborpajzs derekán zöld mezőben vízszintes, hullámos, ezüst pólya, a pajzson nyolcágú korona."* Bár az 1872. évi közigazgatási reform keretében elvették Lacházától a mezővárosi rangot és nagyközséggé nyilvánították,

azonban a címer használata továbbra is megmaradt egészen 1945-ig.

Az 1929-ben alapított lacházi Levente Egyesület zászlaján szereplő logó az

Viaszpecsét (negatív lenyomat) 1848 és 1900-ból változatlan címerrel

1839-es címer alapján készült igencsak megmásítva azt. A doborpajzsból a heraldikában ismeretlen pogácsapajzs lett, melyről a koronát eltávolították, és a pajzsot körülvevő aranysujtásos foszladékra illesztették, valamint a zöld mezőt kékre színezték.

Logó lehet bármi, ami nem sérti a közízlést, még afrikai elefánt is.

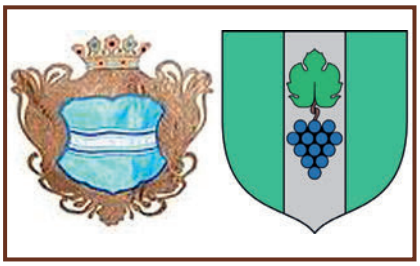

Lacháza hivatalos címerei

A címer torzított változata a Kiskunlacházi Községi Motoros Klub zászlaján

Azonban 1972-ben a 700 éves jubileumi évfordulót követően a Levente Egyesület logóját fogadták el címerként, ami sajnos napjainkban is használatban van még. Pereg címere viszont tökéletesnek mondható heraldikai szempontból. A peregi címerben szereplő szőlőlevél és -fürt a legrégebbi

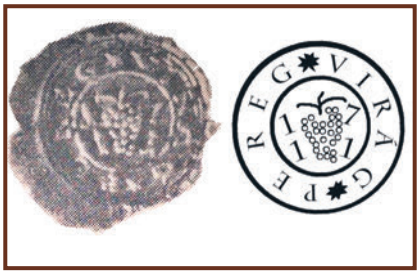

Pereg első pecsétnyomata és rajzolata 1711-ből

Szlovákos pecsétnyomat és rajzolata, mely 1728–36 között volt használatban C M Cs I = Célunk Mindig Csak Isten (Našim cieľom je vždy len Boh)

pecsétnyomatok szimbóluma alapján készült a történelmi hűséget követve. Ugyanis a 17-18. század fordulóján a Peregre betelepült szlovákok a szőlőtermesztés magas színvonalú kultúráját is magukkal hozták.

A HALK logója

A Lacházi Honismeretei Aktivisták Köre egyesület logójában Lacháza és Pereg egyesített címere van feltüntetve történelmi megalapozottsággal és a címertan szabályai szerint.

A pajzs negyedelésének (alul-fenn, bal-jobb) szimbolikus jelentése van: posterioritas, azaz a két településrész azonos horderővel bír.

Dr. Babós Lajos
helytörténeti kutató

A kegyelet keresztje

Halottak Napja alkalmából a templom köré elhantolt, ma már ismeretlen őseink emlékére keresztet állított Simon Károly egyesületi elnök kezdeményezésére a Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület a hajdani fiúiskola előkertjében.

Az eseményen az egyesület tagjain túl a település lakói – köztük Szarvák Imre polgármester – is szép számmal megjelentek.

A kegyelet keresztje. Fotó: Marton Rita

A középkorban elterjedt temetkezési szokás szerint évszázadokon át a halottakat a templom köré temették. Magyarországon a Közegészségügy rendezéséről szóló 1876. évi XIV. törvénycikk 120. és 121. §-ai vetettek véget ennek a nagymúltú hagyománynak azzal, hogy a belterületen újonnan épülő templomok melletti temetkezést a törvény tilalmazta, a már fennálló temetkezési helyeken pedig a közegészségügyi érdekeket szem előtt tartó hatósági engedélyhez kötötte. Jászalsószentgyörgyön a templom köré történő temetkezés jóval korábban, 1775-re megszűnt. Az itt nyugvó elődeinkre a kereszt által ismeretlenül is kegyelettel emlékezünk. Az igényesen elkészített feszület Kalla Pál kádármester keze munkája nyomán, nagylelkű felajánlásából valósult meg. Az alkotó jelenlétével az avatóünnepséget megtisztelte. Simon Károly elnök rövid ünnepi gondolatait követően Soós Tamás esperes plébános atya megszentelte a keresztet, majd közös imádságot követően a megjelentek átvonultak a templomba, hogy a szentmise keretei között emlékezzenek meg elhunyt szertetteikről.

Emlékezés régi jászberényi tanárokra XXII.

Ebben az írásomban egy negyven éve örök nyugalomba tért, tősgyökeres jászberényiről, Jászberény Díszpolgáráról, **Simon András magyar-francia szakos középiskolai tanárról** emlékezem meg, akit nagy tisztelettel, szeretettel emlegetnek ma is. Emlékező írásomhoz sok segítséget kaptam tanítványától, későbbi kollégájától, Gledura Lajosnétól, unokájától, Simon Edinától és unokahúgaitól, Göbölösné Oláh Ildikótól, Magasházi Klárától, Magasházi Anikótól, melyet e helyen köszönök.

Simon András (1909–1980) 1909. november 18-án született Jászberényben. Édesapja, Simon István Pál kisbirtokos, édesanyja, Kármán Terézia volt. Hatan voltak testvérek – Béla, Rozália, Mariska, Veronika, András, Marcella. Fiatalon torokgyíkban halt meg Mariska és Veronika. Négyszálláson volt a birtokuk, amit a kor öröklési szabályai szerint Béla, az idősebb fiú örökölt. A fiatalabb fiú, az ötödik gyerek, András pedig tanulhatott, de élete mindvégig Jászberényhez kötődött, még akkor is, amikor egyetemi tanulmányokat folytatott, és néhány évig a Dunántúlon tanított. „*A lánytestvérek kézimunka tehetsége ma is a Barátok Temploma ékessége*". A család a városban a Szent Ferenc utca 9. szám alatti nagy házban lakott, amit az 1950-es években elvettek tőlük.

Tanulmányai

Simon András az elemit és a középiskolát Jászberényben végezte. Az 1920/21-es tanévben iratkozott be a József Nádor Gimnáziumba, ahol a nyolc tanév alatt jeles, jó tanulmányi eredményeket ért el. Tanulmányi előmeneteléért II. osztálytól kezdve minden évben jutalomkönyvet vagy pénzjutalmat kapott. VIII. osztályban ő kapta az ifjú Fridvalszky Ferenc Jutalomalapítvány díját és legjobb viseletű, jó előmenetelű tanulóként a Koller Imre alapította jutalomalapítvány díját.

A gimnáziumi évek alatt eredményesen vett részt az iskola diákköreinek munkájában. VI. osztálytól a *Mária kongregáció* tiszti karának tanácsosa volt, VII. osztályban a titkára, VIII. osztályban pedig már a prefektusa. Az *önképzőkör* tagjaként vállalta a pályázatokra érkezett dolgozatok bírálatát, s alapos bírálataiért nyolcadik osztályban dicséretet kapott. VII. osztályos korában a kör aljegyzője volt, egy évvel később titkára. 1927-ben az ünnepi műsorban az ő előadásában hallgatták meg október 6-a történetét.

Az *aerokörnek* is aktív tagja volt. Hetedik osztályos korában az elsőfokú függvény ábrázolásának két gyakorlati alkalmazását ismertette. Utolsó évesként szabadelőadást tartott *A repülőgépen megtett sarki utazásokról, Byrd kapitány és Amundsen útjairól.* Sokoldalú tehetség volt, még a legjobb műrajzoló címet is elnyerte.

1928-ban tett érettségi vizsgát jó eredménnyel. Ezután Budapesten, a Magyar Királyi Tudományegyetem Bölcsészeti Karán folytatta tanulmányait. Közben lehetősége nyílt Párizsban a Sorbonne

Simon András a fiatal tanár

Egyetemen is tanulni. „*Ehhez a tandíjat a négyszállási tanyáról a városba felhajtott és eladott két ökör árából fedezte a család. Micsoda felvilágosult gondolat, hogy ez a Simon dédmama minden további gyarapodás helyett, minden erőt összeszedve e fiát Párizsba küldte tanulni*" – Magasházi Klára.

Magyar-francia szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. A 1932/33-as tanévben a Budapesti Királyi Tanárképző Intézet Gyakorló Főgimnáziumában dolgozott, de 1933. január 31-én kilépett. Az egyetemi évek alatt – olvasható az *Új Nemzedék* című újság 1931. év 62. számában – a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének alelnöke volt.

A tanári pálya első öt éve

1936. december 1-től Pápán a Szent Benedek-rendi katolikus gimnázium okleveles kisegítő, óraadó tanára volt. A tanórák mellett francia társalgást is vezetett a diákoknak. Itt azonban igen rövid ideig tanított, áthelyezték Kőszegre. Az év végi értesítőben a következő szavakkal méltatták: „*Simon András csak egy évig volt intézetükben, de ez az egy év is elegendő volt ahhoz, hogy mind tanártársai, mind pedig növendékei megszeressék őt.*"

1938. január elsejétől Kőszegen a Szent Benedek rendi katolikus gimnázium helyettes tanára lett, 1939-ben kapott rendes tanári címet. Ebben az intézetben is teljes odaadással sokféle területen vállalt feladatot. A tantárgyi órák mellett az ifjúsági könyvtár vezetője volt, francia társalgási gyakorlatokat vezetett. Az iskola Czuczor Gergely önképzőkörének vezetőtanári feladatait is ellátta.

Az ifjúság és a gyakorlati pályák című előadásával hívta fel a szülők figyelmét a téma fontosságára az 1939. március 8-i szülői értekezleten.

1940. március 4-én *Horthy Miklós kormányzó 20 éves országlását* ünnepi beszédben méltatta.

A gimnázium régiségtárának éremtárát többekkel együtt gyarapította.

Kísérő tanár volt osztálykirándulásokon. 1938/39-ben Ják, Szombathely volt az úti cél. Ebben a tanévben egy másik kiránduláson Sárvár nevezetességeivel ismerkedtek meg. Később hosszabb májusi kiránduláson pedig Győr, Komárom állomások után Nagymarosig hajóztak. Az 1939/40-es tanévben Kaposvár-Esztergom néprajzi tanulmányi kiránduláson, 1940/41-es tanévben Tapolca, Tihany, Balatonfüred néprajzi és honismereti tanulmányi útvonalon ismerkedtek az országgal. Tagja volt a Katolikus Bencés Diákok Egyesülete Kőszeg Osztályának.

A kőszegi gimnáziumtól négy év után köszönt el. Ugyanis 1941. szeptember 7-től Jászberénybe, az állami gimnáziumhoz kapott kinevezést.

A jászberényi gimnáziumban

1941. szeptember 7-től tehát a József nádor Gimnázium tanára lett, visszatért volt iskolájába. Itt is helyettes tanárként kezdett tanítani, de december 30-án rendes tanári címet kapott. Az évek során a magyar és a francia nyelv mellett történelmet és németet is tanított. Már az első évben a VII. osztály osztályfőnöke lett. Később is ellátta az osztályfőnöki feladatokat, több osztályát vitte érettségi vizsgára. 1957/58-as tanévtől igazgatóhelyettesként végezte az intézeti munkáját

Az iskola falain kívül, a városban évente tett kirándulásokkal, sétákkal is bőví-

tette diákjai ismereteit. Az őszi táj szépségeiben gyönyörködtek a jászberényi Margit-szigeten, a magasabb évfolyamosokat minden évben a helybeli történelmi értékek tanulmányozására vitte a Jász Múzeumba.

Szokás volt, hogy a szülői értekezleteken gyakorló szaktanárok előadásban mondták el véleményüket, javaslataikat a gyermekek nevelésével kapcsolatban. Simon András tanár úr már 1941 október 12-én a szülői értekezleten előadást tartott *A tanuló a szülői házban és az osztályban, mint tömegben* címmel.

A nevelési értekezleteken is gyakran beszélt fontos témákról. 1942/43-as tanév második nevelési értekezletén *„a magyar helyesírás és nyelvhelyesség tanításának kérdéseit ismertette és fejtegette a gyakorlati megoldás lehetőségeit. Az előadáshoz fűződő megbeszélések eredményeit nevelő és oktató munkánkban gyümölcsöztettük"* – írták az évi értesítőben.

1943 nyarán részt vett a Debreceni Nyári Egyetem rendezésében tartott francia nyelvi továbbképző tanfolyamon, melyről beszámolt a tanári értekezleten.

1946-ban *Új nevelés, új ember* című előadását hallgatták meg kollégái.

A gimnáziumi munkán túl

A gimnáziumi munka mellett számtalan feladatot vállalt és maximális odaadással látott el. Több éven keresztül a polgári fiúiskolában óradóként vett részt az oktató-nevelő munkában. A világháború utáni években a II-III. kerületi állami általános iskolában és a Tanítóképzőben (még középfokú intézmény volt) is tanított.

Gledura Lajosné Bóna Éva tanítónő erről a következőket írta: *„Az 1948/49-es tanévben a Tanítóképzőben másodikos voltam. Francia nyelvet tanultunk, első osztályban Varga Imre tanár úr tanított. Az ő távozásával Simon András gimnáziumi tanár vette át a tanításunkat. (…) óraadóként járt ki a nem túl közeli Tanítóképzőbe. Új tanárunknak más volt a stílusa, de őt is hamarosan megkedveltem, sőt rajongva tiszteltem.*

A tanár úr gyakran élénkítette a magyarázatait közmondásokkal (proverbes). A sokszor hallott közmondásaiban belénk plántálta a gallicizmusokat is. Szinte minden óráján gazdagította nyelvtudásunkat világirodalmi kiegészítésekkel, amit csak tőle hallottuk.

Emlékezetem őrzi, ha Balzac neve szóba került, azt is megtudtuk tőle, hogy Balzac a regényciklusát Dante Divina Comédiájának mintájára elnevezte Comédia Humain-nek. Victor Hugo: A nyomorultak regényének címe nekem Les Miserables néven rögzült.

A nyelvet nagy lelkesedéssel tanultam. Éreztem, hogy többet elbírnék, gyorsabb haladásra is képes lennék. (…) tehetségfejlesztő órákat nem tarthatott, csak felzárkóztató órákat. (…) A tanár úr kiötlötte, hogy járjak be a harmadikosok felzárkóztató órájára. A tananyag magasabb szintű és így meg lesz oldva a tudásvágyam." Bóna Éva nem szólalhatott volna meg, de önkéntelenül mondta a szöveget. Ez lett a veszte, kitiltották az illegális óráról – nem a tanár úr.

Az Iskolánkívüli Helyi Népművelési Bizottság gondnokának feladatát 1944-ig látta el. Működése minden évében jelentést tett a bizottság vagyoni és pénztári állapotáról.

korú parasztfiú számára három hónapos bentlakásos (népfőiskolai!) tanfolyamot szerveztek és fejeztek be. (…) «Tanárok, diákok lovas kocsikon járták a város tanyavilágát a vándorkönyvtár anyagával, hogy egy-egy tanyaközpontban színes előadásokkal, irodalmi művek megjelenítésével s más, változatos módon érdeklődést keltsenek [...] az olvasás iránt.» [...] a jól végzett és eredményes munkára tekintettel javasolta a Szolnok megyei Szabadművelődési Felügyelőség a minisztériumnak, hogy a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye szabadművelődési ügyvezetői részére rendezendő egyhetes továbbképzési tanfolyam megszervezését és lebonyolítását bízza a jászberényi tanítóképző tanári karára.

Érettségi tabló 1945-1946-ból

Népművelő előadásokat tartott, 1941-ben például *Szécsényi és a köri élet* címmel. Tagja volt az Országos Középiskolai Tanáregyesületnek.

1943 őszén rövid ideig katonai szolgálatot is teljesített. Tartalékos hadapródként az Erdélyi Emlékérem tulajdonosa volt.

Az Americana Jasonia Corporátiójának krónikása volt. A Társadalmi Egyesületek Nemzeti Együttműködésének (TENE) titkára, a TENE vármegyei intézőbizottságának tagja, a Lehel Torna Kör főtitkára, majd alelnöke volt.

Írásai jelentek meg a Jász Hírlapban. Az 1941-ben indult Ugar című jászsági népi, társadalmi, tudományos, irodalmi, gazdasági, kritikai folyóirat munkatársa lett.

Az 1940-es években népfőiskolákat hoztak létre az országban, a Jászságban kettőt is. Célja volt az öntudatos, művelt gazdaifjúság nevelése.

„1946 telén a két középiskola tanárainak támogatásával – főleg Simon András gimnáziumi igazgatóhelyettes közreműködésével – 22 városi és járási 20-26 éves

A tanfolyam 1947 augusztusában zajlott le. Sikerére jellemző, hogy országos lapok, szakfolyóiratok s két alkalommal a rádió is foglalkozott vele" – írják a jászberényi Tanítóképző Főiskola 80 éves évfordulójának évkönyvében.

A Művelődési Közlönyben 1958. június 15-i számában hírül adták, hogy a művelődésügyi miniszter a pedagógus nap alkalmából Simon András általános gimnáziumi igazgatóhelyettesnek az Oktatásügy Kiváló dolgozója kitüntetést adott át.

A tanítóképzős évek

Húsz tanév után munkahelyet váltott. 1961. július 15-től a Tanítóképző tanára lett. A nyelvi és irodalmi szakcsoport vezetője, az intézeti tanács tagja volt. Tanított anyanyelvi ismeretet, anyanyelvi módszertant, kortárs világirodalmat, francia nyelvet.

Gledura Lajosné 1959-ben a Tanítóképzőben kezdett tanítani, s kollégái lettek volt tanárai, így Simon András is,

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)
akivel sok közös munkája és rendezvénye volt: „*A sors jutalmaként élhettük át a velük való munkálkodást. Gyakorlóiskolai tanítóként tanítottam Simon András (…) unokáját. Legkisebb gyermekünket kisiskolásként kedvtelésből tanította franciára Simon tanár úr a saját unokájával együtt.*"

Az intézeti szakszervezeti bizottság titkáraként évente lelkes igyekezettel szervezett a tantestületnek kirándulásokat, egyéb programokat. Emlékezetes például az ágasvári kirándulás. A Hazafias Népfront Városi bizottságának tagjaként képviselte az intézetet, s a TIT-nek is tagja volt.

A Tanítók Nyári Akadémiáján több alkalommal tartott módszertani előadásokat, *1968-ban A tanulói aktivitást serkentő tényezők a nyelvtan-helyesírás tanításában,* 1969-ban *A differenciális képzési eljárások kiválasztásának tantárgypedagógiai problémái* címmel. 1968-ban Jubileumi Évkönyvet adott ki az intézet, melynek egyik szerkesztője volt.

1972-ben a tanszékvezető intézeti tanár nyugalomba vonult, de a francia nyelvet oktató munkája folytatódott. 1974 és 1979 között az Erősáramú Szakközépiskolában algériai diákok szereztek magyar nyelven villamosgép- és berendezési technikusi végzettséget. A magyar nyelv elsajátítását több magyar-francia szakos tanár segítette. „*(…) részese volt a jelentős tevékenységnek Simon András – akkor már nyugalmazott – tanítóképzős oktató is.*"

(Jászkürt 2014. január 16.)

A privát élet

A fiatal tanár Kőszegről hazajárt „*a családhoz, s persze nagy lelkesen Szentirmay Magdolna menyasszonyához. Nagy távolság volt ez a vonattal, s mikor egyszer már sehol sem volt hely, hazajött a peronlépcsőn kapaszkodva. A fess fiatalember fél arcán a huzat maradandó nyomokat hagyott, meg is maradt arcélén végig valami aszimetria*" – emlékezett Magasházi Klára.

1941 családalapításának is éve volt. Feleségül vette az 1918-ban Jászberényben született kilenc évvel fiatalabb menyasszonyát. Esküvőjükről a Jász Hírlap 1941. augusztus 23-án írta: „*Simon András gimnáziumi tanár augusztus hó 16-án este 7 órakor tartotta esküvőjét a jászberényi főtemplomban Szentirmay Magda gazdasági szaktanítónővel. Násznagyok voltak: Tóth János dunaföldvári bankigazgató és Simon József városi tisztviselő.*"

Fiuk 1942-ben született meg. Ő volt Prof. Dr. Simon László, az országosan ismert és tisztelt, nagytudású gasztroenterológus orvos, 2000-től Jászberény Pro Urbe díjasa. 2014-ben hunyt el Budapesten.

Egy unokája van, Edina, akinek visszaemlékezéséből kirajzolódik a nagypapa iránti szeretete, a hozzá való erős kötődése, és egyben a tanár úr kedves, emberi személyisége: „*Jászberényben a Kossuth Lajos utca 1. szám alatt laktak haláláig, ahol velük lakott nagyapám nővére is, Simon Rozália. Nekem csodálatos gyerekkorom volt ebben a házban. Szüleim sokat dolgoztak, én az iskola után idejöttem haza, és nagyszüleim foglalkoztak velem, azt hiszem ezt nevezik igazi gyerekkornak.*

Nagypapa ekkor már nyugdíjas volt és franciára tanított minket, Válenti Györgyit és Bélát, Szikszai Zolit, Andrási Andit, Gledura Katit, Varga Ferit és engem. Sokat olvasott nekem, és máig emlékszem, hogy Fecske cigarettát szívott. Sokat ült impozáns íróasztala mögött, én előtte ültem a kis asztalnál és próbáltam elsunnyogni a tanulást, de szigorú, bölcs, igazi pedagógus volt. (…) Nyugdíjas évei alatt sokan jártak hozzá francia órára. Csodaszépen beszélte a nyelvet és ismerte az ország (Franciaország) *irodalmát, történelmét.*"

A fiatal Simon Andrásné

Amikor már lehetett „*A francia nyelvtanításhoz hatalmas örömmel tért vissza, mikor már ideje is volt, s ott volt a nagy ajándék, a kis unoka, Edina. Tanította a szomszédgyerekeket vele együtt, meg ott ült a füles maci is. Egyszer említette nevetve, hagy legyen még nagyobb ösztönzés a kitartó tanuláshoz a kicsiknek*" – mesélte Magasházi Klára.

Válenti Béla, a valamikori kisdiák így emlékezett erre az időre: „*Bandi bácsitól féltem kissé gyerekként, mert mindig ilyen szikár férfiúnak képzeltem Karl May Winetou regény sorozatából Old Death figuráját. Talán egy évig jártunk hozzá, matiné jelleggel, én még elég komolytalan fiatalember voltam, de annyi megragadt, amire később tudtam építeni és ma kommunikálok franciául. Egyébként latin nyelvként az olasz tanulásban és a spanyolban is nagy segítség, könnyebbség.*"

Tanár úr felesége 1942-ben lett helyettes tanárból rendes tanár, 1946-tól a Tanítóképzőben tanított. „*Simon tanár úr felesége, Magdi néni szintén maradandó, élményszerű órákat, többlettörődést nyújtott, mint ahogyan a férje*" – emlékezett Gledura Lajosné. A kor asszonyaihoz hasonlóan Simon Andrásné is részt vett a város jótékonysági tevékenységében. Aktív részese volt a Vöröskereszt által a háborús hősök, katonák részére indított adománygyűjtésnek.

Simon András és Szentirmay Magda esküvői képe 1941-ből

Tanár úr tartotta a kapcsolatot a nagy család tagjaival. 1970-ben egy általa írt fekete-fehér karácsonyi üdvözlőlap került elő Klára unokahúga emlékei közül, aki azt írja: „*oly gyönyörű kézírás, oly kedves az emlékezetben, ez a nagybácsi, Bandi Bácsi.*"

Életének utolsó időszakában nagyon beteg volt, Pesten műtötték, de a kór legyőzte. „*Jászberényben nagyon kicsi voltam még és nem értettem a világot. (…) nem fogtam fel milyen beteg, hogy emészti testét a kór (…) a kórházi látogatás nagyon megmaradt bennem, sosem láttam őt még gyengének és elesettnek, utána rövidesen itt is hagyott minket* – emlékezett unokája.

1980-ban hagyta el a földi létet, felesége négy évvel élte túl. A Szent Imre Herceg úti (más néven Szolnoki) temetőben, a Simon-Szentirmay család sírboltja őrzi örök álmukat.

Zárszóként

Példaértékű, finom, sosem hivalkodó intellektualitású ember, tanár volt. Nagy tanár, aki olyan általános élet- és munkaszemléletet adott diákjainak, amivel képesek voltak egészen különböző területeken is megállni a helyüket, olyanokon is, amikről konkrétan semmit sem tanultak az iskolában.

„Több fiatal tanárgeneráció tanulta meg tőle a pontos, lelkiismeretes oktatónevelő munkát és a pedáns iskolai adminisztrációt. Őt nem lehetett nem tisztelni, mert mind a tartalmi, mind a formai követelményekben példaként állt a tantestület előtt.

Fiatal tanárként hozzá jártak órákra a tanári munkát tanulni – függetlenül a szaktárgyuktól, pedig a szerteágazó igazgatóhelyettesi munka el is vonhatta volna őt a szaktanári munkától, de arra mindig pedáns és lelkiismeretes volt, hogy nevelői, szaktanári munkáját is példamutatóan végezze" – hangzott el többek között a laudációban, a 2000. augusztus 20-i városi ünnepségen, ahol átadták a kitüntető címeket, elismerő díjakat. Ekkor kapta meg Simon András tanár úr is a Jászberény Díszpolgára címet, sajnos már csak poszthumusz.

Írásommal szerettem volna Simon tanár úr halálának 40. évfordulóján életét, munkásságát felidézni, legalább gondolatban gyertyát gyújtani, hiszen már a történelmünk része és kell, hogy tovább éljen az emlékezetben.

Dieu est avec lui, monsieur le Maitre, reposez en paix!

(Isten vele Tanár úr, nyugodjék békében!)

Források:

József nádor Gimnázium évkönyvei 1920–1947 között

Jászberényi Tanítóképző évkönyvei 1965–1968, 1968–1971, 1972–1979

Szent Benedek-rendi katolikus gimnázium, Kőszeg évkönyvei 1937-1941 között

Szent Benedek-rendi katolikus gimnázium évkönyve Pápa 1936/37

Gledura Lajosné: Diákéveink a Tanítóképzőben In: Jászsági Évkönyv 2015

Jászkürt: Új díszpolgáraink IV., 2000. szeptember 23.

Jászkürt: A magyar mint idegen nyelv 2014. január 16.

Csörgő Terézia ny. biológia-kémia szakos tanár

Tiszteletadás régi tanítóknak

A községünkben tevékenyen munkálkodó Hidaiak Baráti Köre Egyesület a település múltját is kutatva, ápolva elhatározta, hogy a temetőben nyugvó régi tanítók elhanyagolt sírját felújítja. Jánoshidán az 1800-as évek elején jelenik meg az anyakönyvben a Poczik családnév. A családfő Poczik János volt, az ő gyermekei közül Ferenc, aki kántor-tanítóként oktatta a jánoshidai gyermekeket a Premontrei rend által fenntartott iskolában. 1846-ban kezdte tanítói pályafutását, hiszen a jánoshidai közgyűlési jegyzőkönyv tanúsítása szerint a millennium évében, 1896-ban a képviselők köszöntötték Poczik Ferencet az 50 éves kántor-tanítói jubileuma alkalmából.

Fia, ifj. Poczik Ferenc szintén tanító lett, és itt dolgozott Jánoshidán az oktatás területén. Ezen kívül, hogy tanítók voltak, részt vettek a falu közéletében is. Bizonyítják ezt a korabeli közgyűlési jegyzőkönyvek, valamint a „tornyos iskola" bontásakor talált időkapszula, és a benne lévő irat. Ebben az iratban mindkét Poczik Ferenc, apa és fia mint tanítók, aláírták azt a nyilatkozatot, hogy Jánoshidán új iskola épüljön.

Ez az új iskola lett az általunk *Tornyos iskolaként* ismert intézmény. Ebben az iskolában már akár három Poczik is taníthatott, hiszen az ifjabb Poczik Ferenc fia László is tanító végzettséget szerzett, és tanított Jánoshidán. Így létrejött Jánoshidán egy tanító dinasztia, hiszen három generáció is oktatta a jánoshidai gyerekeket a Poczik családból 1846-tól 1931-ig, László haláláig. Poczik László halálával ez a tanító, iskolaépítő család kihalt Jánoshidáról.

A Hidaiak Baráti Körének tagjai közül Molnár Istvánné felvetette, hogy a temetőben fellelhető, de igen elhanyagolt állapotban lévő Poczik tanítók síremlékét illő volna felújítani, elismerni ennek a tanító dinasztiának majd évszázados tanítói munkásságát. A felvetést tett követte, az elszármazott és helyi lokálpatrióták körében gyűjtést szerveztek a síremlékek felújításának költségére.

Poczik sírok a felújítás előtt ***Fotó: Drávuczné Répás Ilona***

Poczik sírok a felújítás után
Fotó: Drávuczné Répás Ilona

A felújítás költségére az adomány összegyűlt, és a vállalkozó a munkát elvégezte. A jánoshidai lokálpatrióták ezáltal is lerótták tiszteletüket a majd évszázados tanítói munkát végző Poczik tanítók felé.

Zámbori János helytörténeti kutató, emeritus jászkapitány

FÉNYSZARUI ARCKÉPCSARNOK
Fábry Dezső festőművész (1893–?)

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.” (Kodály Zoltán)

A cikk szerzői arra vállalkoztak, hogy Jászfényszaru híres szülötteiről, vagy az itt élőkről információkat gyűjtsenek, és egy cikksorozatban közreadják. Az arcképcsarnokban azokról emlékezünk meg, akik a tudomány, építészet, művészet tárgyi, szellemi javaival értékeket, örökséget hagytak ránk jászfényszarusiakra is, s akikre méltán lehetünk büszkék – akkor is, ha az élet másfelé vezette útjukat.

Fábry Dezső

A Keresztelteknek anyakönyve szerint „Fábry Dezső Béla János 1893. április 23-án született Jászfényszarun, szülei Fábry Elek gyógyszerész (ágostai, evangélikus vallású) és Szalay Ilona (r. k). Keresztszülők: Fischer Panka, Fábry Dezső vasúti tisztviselő neje, tiszteletbeli keresztszülők Szalay Béla és neje, Racsek Ilona. Keresztelte Han Pál plébános. Megjegyzés: *„A vallás és közoktatásügyi m. kir. 1890. február 26. 10068. sz. a. k. rendelete folytán áttétetett az aszódi ág. ev. lelkészi hivatalnak. 1893. máj. 3.”*

Iskoláit a Jászságban végezte, majd Budapesten 1909-től 1914-ig díszítőfestő szakos hallgató volt az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskolában, melyet dicsérettel végzett el. Az iskola évkönyveiben 1909-től minden évben láthatjuk nevét. A több mint 100 oldalas díszes címlapú évkönyvekben részletesen olvashatunk az intézmény éves szakmai munkájáról, oktatott szakokról, tárgyakról, név szerint az oktatókról és diákokról, az intézmény gazdálkodásáról, a diákasztalról (menza), a pályázatokról, a díjazásokról, a pályadíjakról, a támogatókról, a támogatásokról és a segélyekről. A kiadványok gazdagon illusztráltak. Az alábbiakban néhány gondolat az évkönyvekből a teljesség igénye nélkül:

Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola 1909–10. évéről. Rendes és rendkívüli növendékek névsorában az előkészítő első évfolyamán Fábry Dezső hallgató.

Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola Évkönyve 1912–1913 (Szerkesztette Czakó Elemér igazgató) Fábry Dezső a főiskolai képzés első évfolyamának növendéke. A kiadvány 60. oldalán a zebegényi templomterv is látható.

Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola Évkönyve 1913–1914 (Szerkesztette Czakó Elemér igazgató). Az évvégi iskolai pályázaton a díszítő festészeti szakon Fábry Dezső dicséretet nyert. A szünidei pályázaton dicséretet nyert. Vásárlások (a hallgatók műveit megvásárolták): Fábry Dezső 138 koronáért. Az 1913–1914-es tanévben szakoklevelet kapott. Az V. éves festők tanulmányait Kőrösfői a zebegényi templom gyakorlati feladata köré csoportosította, a festésben Fábry Dezső tanítvány is részt vett. A kiadványban freskótervet is láthatunk.

A zebegényi templom

Körösfői-Kriesch Aladár (művész-tanár, aki az V. éves festők tanulmányait a zebegényi templom gyakorlati feladata köré csoportosította) tanítványaként részt vett a Szent István Közgazdasági Szakközépiskola falképeinek festésében, majd 1913-ban a zebegényi templom kifestésében.

1914–1915-ös évkönyv: Az iparművészeti iskolában az 1914–1915-ödik háborús tanévben is a tananyagának teljes felölelésével folyt az oktatás. A kiadvány 63–67-ik oldalán olvashatunk és képeket látunk a zebegényi templom kifestéséről is, amelyen a művészünk is részt vett. 1915–1916-os évkönyvben (szerkesztette Nádler Róbert h.igazgató) már arról kapunk tájékoztatást, hogy az intézet jelenlegi és végzett növendékei közül hadba vonult az 1914-ben végzettek közül Fábry Dezső zászlós.

Az intézmény másik több mint 400 oldalas kiadványa: Díszítő Művészet 1915–1918, amelyben szintén láthatóak tervek, rajzok a zebegényi templom fali díszeiből, mustráiból (59. oldaltól).

Fábry a tanulást nem hagyta abba a festő szakkal 1914-ben nyert felvételt polgári iskolai rajztanító jelöltként, majd 1918-ban negyedévesként, mivel behívták katonai szolgálatra, korábban tett szakvizsgát. A háborúban a 60. gyalogezred és a császár vadász-zászlóalj kötelékében vett részt, és harcolt az orosz, olasz, román és albán frontokon. A kis ezüst vitézségi érem, a Signum Laudis és Károly-csapatkereszt díszítik mellét. A nemzeti hadsereg megalakulásakor Ceglédről Vácra helyezett gyalogezredben és az ebből fejlesztett 1. számú kerékpár zászlóalj kötelékében szolgált 1920-tól 1926-ig Vácon mint főhadnagy. Ekkor a hat év alatt nagyon sok váci tárgyú olajfestményt, akvarellt festett, és a Múzeum Egyesület felkérésére megrajzolta a váci „barokkízlésű” épületeket. 1926-ban mint kiállító vett részt a Faluszövetség váci kiállításán, és művészi képeit aranyéremmel tün-

tették ki. Ez idő szerint Balassagyarmaton százados, ahol az 1930-as években tevékenykedett. További munkássága, életrajza jelenleg kevéssé ismert.

A zebegényi templom belseje

Fábry nyomában jártunk Zebegényben

A falképek programját Fieber Henrik (1873–1920), az Iparművészeti Iskola egyházművészeti szakosztályának vezetője adta meg: *„A templom a konstantini diadal 1600 éves évfordulójára festetett ki s ez adta a művészi áb-*

Emléktábla a zebegényi templom festőiről

rázolás gondolati tartalmát” – írja. „Az egésznek alapgondolata a szent kereszt diadala és felmagasztalása, vagyis a keresztény világnézet apoteózisa.”

A festést Diósi Antal, Fábry Dezső, Klosius Károly, Gáspár Mór, Schindler Valér tanítványok végezték.

Körösfői-Kriesch Aladár és tanítványai 1914 tavaszától őszéig dolgoztak a festményeken. Az előre meghatározott program alapján a vázlatokat Leszkovszky György készítette el. *„Az egész templom dekorációjának – mint ideának – megoldását tehát két év előtt végzett tanítványomra – és akkori tanársegédemre – Leszkovszky Györgyre – bíztam”* – írja Körösfői-Kriesch a templomfestés készüléséről. *„Neki kellett az egész templom színakkordját, a folt- és vonalelosztást – úgyszintén a figurális freskók kompozícióit – számos, kísérletező, kisebb vázlatokban megállapítani — úgyszintén az ornamentális részekhez is apróbb vázlatokat készíteni”*. Ezeket a vázlatokat kapták kézhez azután Körösfői végzős növendékei. Az életnagyságú kartonokat, műhelyrajzokat és a kidolgozott színvázlatokat még az iskolában készítették el, majd kivitték a helyszínre.

A kifestésről a szentély falában, középen a Szűz Mária színes üvegablaka alatt kör alakú emléktáblán olvasható:

E TEMPLOM
KIFESTÉSÉT
KÖRÖSFŐI K. ALALDÁR
TANÁR
VEZETÉSE ALATT TERVEZTE
LEWKOSZKY GYÖRGY
TANÁRSEGÉD
A KIFESTÉST VÉGEZTÉK
DIÓSI ANTAL – FÁBRY DEZSŐ –
KLOSIUS KÁROLY – GÁSPÁR
MÓR - SCHINDLER VALÉR
TANÍTVÁNYOK

Sidló Ferenc a gyulai tárlaton

„Nagy és intelligens közönség jelenlétében nyílt meg a Közművelődési Egyesület által rendezett tárlat a vármegyeház dísztermében, melyre ez alkalommal Gyulára érkezett Sidló Ferenc a kiváló festő és szobrászművész, a Képzőművészeti főiskola neves tanára. A tárlatot vasárnap délután Kovacsics főispán nyitotta meg, majd Sidló professzor tartotta meg nagyértékű előadását. … A gyulai szerzők közül kiállítottak: Vitéz Ákosffy Barna, Bíró György, Bercsényi Aladár, Fábry Dezső, József Dezső, Técsi László, Tarr Dezső, Szilágyi István, ifj. Ürmössy Károly, Wéber Józsefiné és Kristóffyné, Fábián Margit. Sidló mester megszemlélte a gyulaiak alkotásait és általában dicsérettel nyilatkozott mindegyik kiállítóról. Különösen kiemelte Fábry Dezső akvarelljeit, Técsy mesteri plakettjeit, Tarr Dezső szindus üvegfestményeit, kinek vásznai fantasztikus elgondolással alkottattak meg. … Sidló mester itt tartózkodása alatt dr. Tury Ferenc ügyéd, a művészeti szakosztály elnökének vendége volt. A mester hétfőn reggel utazott vissza a fővárosba — teljes megelégedéssel, csak azon csodálkozott, hogy a kulturmozgalomtól a város vezetősége teljesen elszigetelte magát s a tárlat megnyitásán senki sem képviselte a várost”. (Szerző ismeretlen). Forrás: Békés, politikai, társadalmi és közgazdászati hetilap, LVII. évf. 80. az., Gyula, 1925. október 14.)

A gyulai tárlat

Szirmai Endre írása tanúskodik arról, hogy *„A tehetségek nálunk úgy teremnek, mint a fekete, televényes, drága magyar földben az acélos búza. De jött az égi háború, a forradalom tornádója és szétszórta, megroncsolta, elpusztította a vetést. Csonka országunkban a tehetségek nem érhetnek be, mert az élet szigora és kegyetlensége az életfenntartás vályúihoz hurcolja az alkotni tudó embert. Itt vannak mindjárt a gyulai piktorok és iparművészek, akikben a tehetség csak úgy duzzad, de az egyik, mint hallom, katona, a másik kovácsinas, a harmadik hivatalnok. Előbb a mindennapi kenyeret kell megkeresniük, csak szabad idejükben foglalkozhatnak a művészettel, melyre születtek és melynek élni szeretnének.*

Futólag megtekintettem a Közművelődési Egyesület által rendezett, úgynevezett „tárlatot“, melyen Ákosffy Barna, Fábry Dezső, Kohán György, Biró György, Szilágyi István, Técsy László, Ákosffy Barnáné, Antalóczy Nándor, Kristóffy Ferencné Fábián Margit, Morvay Zoltán és Baumann Alajos állított ki. …

(folytatás a 12. oldalon)

(folytatás a 11. oldalról)

Fábry Dezső munkáiból a melegség árad szét. Úgy látszik, hogy egyedül a szabad természet inspirálja munkára, mert a legtöbb képe tájkép.

métdombok helyén hogyan épült fel alig ötven év alatt az új belváros rendezett utcáival, házsoraival". (P. r. – a szerző így jelölte magát) (Forrás: Megyei Hírlap 1964. október 20. kedd)

Fábry: Falusi utca, 1923

Nagyon szép alkotás a Délutáni napsütésben és a Kossuth-téri kápolna című vízfestményei. Általában minden képe eredeti és hangulatos…

Fábry Dezső olajfestményét megvette a gyulai Nemzeti Hitelintézet. Fábry Dezső két vízfestményét megvette Gyula városa. … A műtárlat június 4 én zárul Június 4 én délután 3 órakor a Polgári Kör nagytermében 8-10 remekmű kerül amerikai árverésre s ugyanakkor délután 5 órakor sorsolják ki a tárlat látogatói között a három művészi remekmunkát." (Forrás: Békés, 1926. május 29.)

Vác város műemlékei festményeken, grafikai műveken és fényképeken

„Az országos múzeumi hónap váci programjának alapján szombaton délután a harmadik kiállítás nyílt meg a Vak Bottyán Múzeum termeiben … Vác közismerten az ország egyik legrégibb és legszebb fekvésű városa. A múlt eseményeinek sok nevezetes emléke fűződik nevéhez. A történelmi helység hatvanöt műemléket és műemlék jellegű épületet tart számon.

Ezeket mutatta be festményeken, grafikai műveken és fényképeken a most megnyílt kiállítás … Az első teremben Fábry Dezső, Szinte Gábor, Pörge Gergely s mások ceruzarajzai, tusvázlatai idézik a század eleji várost. Kár, hogy mai fényképekkel nem érzékeltették: az egykori homokbuckák, vásárterek s sze-

Fábry régi képeslapokon, kiadványokban

„A képeslapokon képzőművészeti alkotásokkal is találkozhatunk. Ezek készítői között találhatunk váciakat és nem helybelieket egyaránt. Dörre Tivadar (Nemespécsely, 1858. Bp., 1932) festő és illusztrátornak váci képe megjelent az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben c. sorozatban. *Fábry Dezső (Jászfényszaru, 1893) iparművészeti iskolát végzett, és 1920-1926 között Vácott szolgált főhadnagyként a gyalogezredben, majd a kerékpáros zászlóaljban. Több váci tárgyú festményt és rajzot készített. …* Dezső Fabry (Jászfényszaru, 1893) graduated a school of arts and crafts and served as a lieutenant in the Vác foot regiment between 1920–1926, then in the Cycling Battalion. He made several drawings and paintings of Vác." (Forrás: Héjjas Pál - Horváth M. Ferenc: Régi képeslapok - Old postcards - Alte Ansichtskarten, 1896-1950. Váci Történelmi Tár 2. (Vác, 2001) Város a Duna partján – történeti áttekintés

Tragor Ignác: Vác története, Váci Múzeum-egyesület kiadványa, (Vác, 1927. 100 képpel díszített kiadás, amelyben *Fábry Dezső 11 alkotása* (irónrajz, akvarell) is fellelhető. Többségében utcák, házak, portálék, homlokzatok láthatóak az alkotásokon, amelyek 1923-ban készültek. A képek - amelyek a kötetben is szerepelnek - elérhetők a múzeum honlapján található adatbázisban.

Piaristák Vácott, a Galéria képei között található *Fábry Dezső két grafikája* is: Váci Piarista Rendház bejárata (1923), Váci Piarista templom bejárata (1923); Gyűjtés: Piarista Múzeum

Benkő Zsuzsanna (művészettörténész, ELTE doktorandus) „A zebegényi templom kifestése mint művészet-pedagógiai feladat".

Fábry: A váci Piarista rendház bejárata, 1923

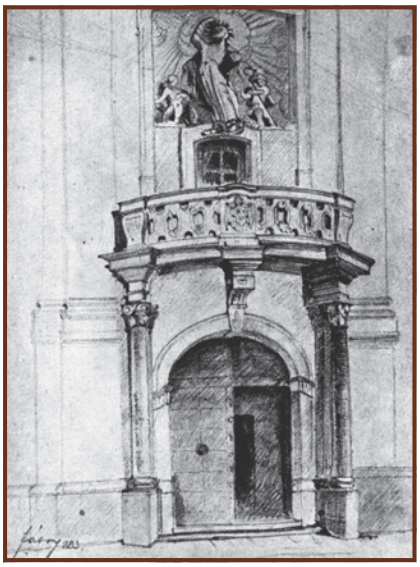

Fábry: A váci Piarista templom bejárata, 1923

Leszkovszky György munkái a váci egyházmegyében c. előadásban a festő tanítványok között *Fábryról is olvashatunk.* Elhangzott A magyar szecesszió a Váci Egyházmegyében című tudományos konferencián 2013. szeptember 6-án. (Nagyprépositi palota, Vác).

Fábry Dezső munkássága, életrajza további kutatást kíván.

Kovács Béláné Pető Magdolna, Kovács Béla helytörténeti kutatók

A nagy epidémia – Az 1918–19-es spanyolnátha járvány, valamint annak megyei és jászberényi vonatkozásai

1918–1919-ben az akkori világ lakosságának mintegy 5 százalékát elpusztította, egyes becslések szerint 25–100 millió embert, ezzel megelőzte a 14. században dühöngő pestisjárványt is. Az Egyesült Államokból, azon belül pedig Kansasból, Haskell megyéből indult el, és legalább három hullám erejéig tombolt, közben többször mutálódva. Egy katonai bázison fertőzték meg egymást az emberek, ahonnét zsúfolt vonatokon és hajókon terjedt tovább a járvány. Más vélemények szerint Franciaország volt a kiindulópont, ahol 1916-ban brit csapatok állomásoztak.

Mivel Európa a spanyol sajtón keresztül értesült a járványról, így rajta is ragadt a spanyolnátha név. Egyébként 8 millió spanyol fertőződött meg ebben az időben.

Úgy vélik, hogy a vírus felszíni antigénstruktúrája H1N1 típusú volt, mely az orrban és a torokban megtalálható 2,6-sziálsav cukorhoz kötődik. Egyeseknél vérzéses tüdőgyulladássá fejlődött. Különösen veszélyeztetettek voltak a 20-40 év közöttiek: az áldozatok immunrendszere túlreagálta a fertőzést, és elpusztította a tüdőszöveteket. A betegség gyors lefolyású és igen heves: erős végtagfájdalommal, valamint fejfájással, továbbá magas lázzal járt. Előfordult hidegrázás, köhögés, kékesfehér bőrelszíneződés (oxigénhiány miatt). Bár sokan rövid időn belül jobban lettek, másoknál azonban a tüdőgyulladás végzetesnek bizonyult.

Nehézséget jelent a kérdés kutatásánál, hogy nem voltak egységes előírások: egyesek nevezték spanyolnáthának, spanyolos tüdőlobnak, de ettől sokkal fontosabb, hogy volt ahol tüdőgyulladásnak vagy mellhártyagyulladásnak írják.

Szerény eszközökkel igyekeztek megfékezni a járvány terjedését: hajóutak tiltása, vagy korlátozása, karantén elrendelése, tömegrendezvényeket is kerülni kellett; bőr, száj és ruházat tisztán tartását is javasolták, indítványozták az étkezés előtti kézmosás bevezetését, és az étel alapos megrágását. Mások szerint a székletet nem volt szabad sokáig visszatartani, de felkelés után egy-két pohár vizet kellett inni. New Yorkban megtiltották az utcán való köpködést, a vétkezőket megbüntették. Javasolták a maszk használatát, pénzbüntetéssel sújtották a tévelygőket. A fügeszirupot és az eukaliptuszkenőcsöt is javasolták védekezés gyanánt. A betegség terjesztőjének tekintették egyesek a szabad ég alatt való táborozást, a szálló port, a lenge öltözetet és a piszkos pizsamát, tovább a zárt, vagy nyitott ablakot, a régi könyveket, egyesek kozmikus okokat is megjelöltek.

A híresebb áldozatok között említhetjük IV. Károly magyar királyt, Kaffka Margit írónőt és fiát, Pártos István hegedűművészt, Guillaume Apollinaire francia költőt, grafikust.

Érdekesség képen említem, hogy Vass Tibor 2004-ben alapított egy Spanyolnátha c. internetes folyóiratot, melynek kiadója a Példa Képfőiskola Kortárs Művészeti Alapítvány. Egy forgalomból kivont Trabantot köztéri szoborként állítottak ki, amellyel a spanyolnátha betegség áldozatainak tisztelegnek. Könyvsorozatuk a Spanyolnátha Könyve, bevezették a Spanyolnátha Kertfesztivált, valamint a Nemzetközi Küldeményművészeti Biennálét.

A lakosság tájékoztatása

A magyar sajtó először nem is foglalkozott vele, majd Est c. folyóiratban csak *Titokzatos bélgyulladás Spanyolországban* címen adott róla hírt. (1918. május 29.) Később sem figyelmeztették a lakosságot. *„Egyszerű influenza, a mi máskor szokott lenni… a betegségnek semmi különleges típusa nincsen, és úgy gondolom, kissé felfújták a dolgot azok, a kik nagy fontosságot tulajdonítanak a spanyoljárványnak. Korányi és Liebermann tanároknak is az a véleménye, hogy közönséges influenzáról van szó, amely máskor s fellépett járványszerűen, esetleg középső gennyes fülgyulladással. Mellhártyalobbal, vagy tüdőgyulladással. Ennek a mostani járványnak is megvan a specialitása: a magas láz, a mely két-három nap alatt elmúlik.*" A magyar orvosok csak Aspirint és konyakos öblögetést tudtak felírni gyógymódként.

Miről tanúskodnak a megyei és a városi adatok? Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 1666 fő hunyt el a betegség következtében, ebből 56% volt nő, 44 % pedig férfi. 1918 júliusában 4 fő hunyt el a megyében, augusztusban 2, szeptemberben 16, októberben 517, novemberben 490, decemberben 221. 1919-ben alacsony volt az elhalálozás, majd 1920 első negyedévében 150 fő esett a betegségbe, illetve szövődményeinek áldozatául. 1921-ben ismét alacsony a halottak száma. A legnagyobb pusztítást a következő településeken végezte: Besenyszög, Jászdózsa, Jászjákóhalma, Tószeg, Törökszentmiklós és Újszász. Életkor szerinti megoszlásban a legtöbb a 0 és 10 év közötti volt a legtöbb: 538 fő, a legkevesebb pedig 61 és 70 közöttiek: 95 fő.

Bár a járvány óriási volt, a háború idején a cenzúra nem engedte a járvány adatainak megjelenését. Viszont nem találtam semmilyen megemlítését a későbbiekben sem. Sem a városi közgyűlés jegyzőkönyveiben, 1918 és 22 között, sem a Jászkürt újság hasábjain 1919-től 1922-ig, de még a ferences rendház háztörténetében sem említik. Az egyetlen információforrás a városi halálozási anyakönyvek voltak. A halál oka lehetett influenzás toroklob, influenzás roncsoló toroklob, és spanyol betegség, ez utóbbi 1918. december 22-től. Valószínű, hogy a helyi orvosok, vagy halottkémek nem kaptak megfelelő eligazítást a járványra vonatkozóan, így nem egyértelműek a halálozási okok. Bojtos Gábor a járványáldozatok azonosításai alapján sorolta egy kategóriába a különböző betegeket-halottakat.

1918-ban elhunyt városunkban: 131 fő, ebből nő 80, férfi 51 fő. Legmagasabb a 0-10 közöttiek aránya: 52, a legkevesebb a 70 év feletti: 2.
1919-ben elhunyt 8 fő, ebből férfi 5, nő 3.
1920-ban elhunyt: 27 fő, ebből férfi 19 fő, nő 8.
Összesen elhunyt: 166 fő
A legfiatalabb elhunyt 1 hónapos, a legidősebb 79 éves.

Az elhunytak foglalkozása: kereskedősegéd, géplakatos, szobafestő, kisbirtokos, cseléd, asztalos, asztalosmester, házvezetőnő, napszámos, kőfaragó, lókupec, vincellér, férfiszabó, kőműves, molnársegéd.

Lakhelyük: Jászberény – utcák szerint, valamint a tanyavilág: Csíkos, Újerdő, Szele, Pele, Rekettyés, Boldogháza és a fogház.

A történelem viharai, járványai nem mindig haladtak át városunkon ilyen „könnyen", természetesen az érintett családoknak a fájdalma óriási lehetett, de ez a járvány is csak egy volt az azt megelőző, s az ezt követő járványok sorában!

Felhasznált irodalom:

Bojtos Gábor: A spanyolnátha Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében – JNSZ Megyei Levéltár honlapja
Est c. folyóirat, 1918. július 9.

fr. Varga Kamill ferences szerzetes

A jászboldogházi templom harangjairól

„Mennyben zengő hangszerek – Ha észre akarod venni, égbe kell emelni tekinteted." Úgy tartják, a harangok ég és föld között mintegy összekapcsolói a két világnak, s Isten hangját, az isteni törvény kinyilatkoztatását jelképezik. Ugyanakkor a harangoknak – akár a könyveknek – megvan a maguk sorsa, a maguk története.

Jászboldogháza – fiatal település lévén – nem bővelkedik műemlékekben, talán ezért is jellemző a helyiekre, hogy a meglévő értékeket még inkább óvják, tisztelik és megbecsülik. A község temploma 90 évvel ezelőtt épült, 1930. augusztus 3-án Kele István jászberényi apátplébános szentelte fel a *Szent Család* tiszteletére. Értékes tartozéka a tornyában lévő négy harang, melyből kettő az egykori tanyavilágból került a templomba.

A jászboldogházi katolikus templom
Fotó: Babinyecz János

A katolikus templom és harangjai néhány éve részei a Települési Értéktárnak, és a harangok – megyénk 19 másik településének harangjaival együtt – szerepelnek a *Magyar Harangok honlapján.* (www.magyarharangok.hu – Harangadatok.) A község egyik lelkes lokálpatriótája, *Kispálné Baranyi Aranka* a templomtoronyban, nem veszélytelen körülmények között gondosan lefotózta a harangokat, és lejegyezte feliratait. Fölkísérve egyik alkalommal a toronyba, úgy éreztem, a méltóságteljes harangok látványában van valami misztikum, ami a köznapi élet fölé emeli a szemlélőt.

Igényes megformálásuk, művészi díszítéseik és feliratai egyaránt különlegessé, egyedivé teszik őket, igazolva a haranggöntő mesterek vélekedését, miszerint a harangok nem egyszerű használati tárgyak, hanem műalkotások, messze zengő hangjuk pedig megérintik az emberek lelkét.

A boldogházi templomtoronyban lévő *nagyharang* egyidős a templommal, 1930-ban öntették a hívek. Alsó és felső peremén harmonikus díszítések futnak körbe. Egyik oldalán Szűz Mária ábrázolása látható, alakját félkörívben a következő felirat veszi körül:

*MAGYARORSZÁG PATRONÁJA **
KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!

A másik oldalon a készíttetők neve mellett a haranggöntő mester nevét is feltünteti. (A harangon lévő sorok hosszát csillaggal jelöljük.):

*ISTEN DICSŐSÉGÉRE **
ÉS MAGYARORSZÁG
*NAGYASSZONYA TISZTELETÉRE **
KÉSZÍTTETTÉK A BOLDOGHÁZAI
*RÓM. KATH. EGYHÁZ RÉSZÉRE **
ÖZV. BARANYI IMRÉNÉ
ÉS GYERMEKEI:
*ISTVÁN, AMÁLIA, SÁNDOR **
KONKOLY MIHÁLY ÉS NEJE, SZŐKE ANNA, KÖVÉR ISTVÁN ÉS NEJE
*NAGY JULIANNA **
*CSIRKE PÉTER ÉS GYERMEKEI, SAS PÉTER ÉS GYERMEKEI **
*AZ ÚR 1930. ESZTENDEJÉBEN.**
ÖNTÖTTE SZLEZÁK LÁSZLÓ
*HARANGÖNTŐ **
*MAGYARORSZÁG ARANYKOSZORÚS MESTERE BUDAPESTEN **

A helyiek igényességét jelzi, hogy a templom nagyharangját a kor leghíresebb haranggöntőjével, *Szlezák Lászlóval* öntették, aki 1930-ban így ajánlotta munkáját a boldogházi harangbizottságnak: *„Harangjaimat a legfinomabb anyagból készítem, azok művészi kivitelűek, hangjuk tömör, búgó, érces."* Szlezák László (1870–1953) Thury János haranggöntő műhelyét vette át, aki ugyancsak kiváló öntőmester volt.

A második világháború után csak ő és unokatestvére, *Szlezák Ráfael* foglalkozott haranggöntéssel. Az aranykoszorús mester élete során mintegy 5000 harangot készített. Gyárát 1951-ben államosították. Szlezák László 1953-ban halt meg, és 1955-ben a műhelyét bezárták. A folytonosság azonban nem szakadt meg, ma unokája, Gombos Miklós és fia, Gombos Ferenc öntenek harangot Magyarországon.

A boldogházi nagyharang hangja reggel, délben, este a napszakokat jelzi. A szentmisékre három harangszó hívja a híveket: elsőként a nagyharang hangja szólal meg, második a középső harang, a harmadik harangozáskor pedig egyszerre szól a két harang.

Szlezák László haranggöntő mester
Forrás: internet

A középső harang ugyancsak 1930-ban készült Páduai Szent Antal tiszteletére. A második világháború idején elvitték, de 1949-ben a helyi vasutasok újat készíttettek helyette. Felirata:

ISTEN DICSŐSÉGÉRE,
PÁDUAI SZENT ANTAL
*TISZTELETÉRE **
KÉSZÍTTETTÉK
A JÁSZBOLDOGHÁZAI VASÚTI
*ALKALMAZOTTAK **
*A HÍVEK KÖZADAKOZÁSÁBÓL AZ 1941–44-ES VILÁGHÁBORÚBAN **
ELVITT HARANGJUK PÓTLÁSÁRA
*AZ ÚR 1949-IK ESZTENDEJÉBEN. **
ÖNTÖTTE SZLEZÁK RÁFAEL
*RÁKOSPALOTÁN **

A harang másik oldalán Páduai Szent Antal domborművű ábrázolása látható. A középső harang a nagyharanggal együtt a szent misék kezdetekor és a

A nagyharang
Fotó: Kispálné Baranyi Aranka

halottakért szól.

A templom két kisharangja közül az egyik a csíkosi határban lévő kápolna számára készült 1912-ben. A tanyavilág elnéptelenedésével a kápolnát lebontották, és a harangot elhozták. Jelenleg lélekharang, az eltávozók halálakor szólal meg. Felirata:

ÖNTÖTTE EGRY FERENCZ
*KISGEJÖCZÖN. 1912. **
alatta:
*ISTEN DICSŐSÉGÉRE **
*ÖNTETTE **
*DALMADI CSALÁD. **

A vasutasok harangjának beemelése
a toronyba 1949-ben
Fotó: Bohács Jánosné családi irataiból

A másik kisharang a templom legrégebbi harangja, az alsóboldogházi iskolánál 1896-ban állított harangláb tartozéka volt. Jelenleg nem használják, de kötél segítségével megszólaltatható. Felirata:
*BOLDOGSÁGOS SZŰZ MÁRIA **
MAGYARORSZÁG VÉD ASSZONYA
**KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK. **
ÖNTÖTTE ÉS FELSZERELTE THURY JÁNOS ÉS FIA FERENCZ

A csíkosi harang ***Fotó: Kispálné Baranyi Aranka***

Az alsóboldogházi kisharang ***Fotó: Kispálné Baranyi Aranka***

BUDAPESTEN 1896.
Másik oldalon:
*ALSÓ BOLDOGHÁZAI ISKOLA TAGOK **
*ÉS AZ SZT. RÓZSA FŰZÉR ÉLŐ TAGJAI * CSINÁLTATTÁK 1896. ÉVBEN. **

A boldogházi harangokra is igaz a Magyar Harangok honlapján olvasható szép gondolat: *„Gyász és örömünnep, viszály és összefogás, emlékezés és büszkeség, hit és csüggedés kötődik hozzájuk, vagy jelenik meg a feliratukon.”* Érdemes bepillantani titkaikba, megismerni az egyházművészetnek és iparművészetnek ezeket a különleges emlékeit, melyek a települések történetének, értékeinek fontos részét képezik.

Papp Izabella ny. levéltáros
(A témáról szóló hasonló tartalmú írás megjelent a Boldogházi Hírek 2014. decemberi számában.)

Nemzeti érték lett a Jászkürt-Lehel kürtje és a Csángó Fesztivál

A jászberényi Jász Múzeum őrzi az ország egyik legrégebbi történelmi ereklyéjét, a Jászkürtöt, amelyhez egyik legszebb hősi magyar mondánk, a Lehel monda fűződik.

A kürtöt a régiségben Jászkürtnek hívták, s csak a 17. századtól azonosítják Lehel vezér híres kürtjével. Ettől kezdve egyaránt hívják Jászkürtnek és Lehel kürtjének is.

Ismereteink szerint a gazdagon faragott, elefántcsont kürt a 12. század második felében, Kijevben, Magyarországon vagy esetleg Itáliában készülhetett. A kürt Jászberénybe kerülésének idejéről, körülményeiről, biztos adatok nem állnak rendelkezésünkre, de feltételezhető, hogy ajándékozás révén kerülhetett valamelyik jász vezérhez, általa pedig a Jászság területére.

A kürt eddig ismert legkorábbi ábrázolása, amelyet Jászkisér város egykori pecsétje őrzött meg, 1543-ból való. A török hódoltság után a kürt képe rákerült Jászberény város, a Jász-Kun Kerület, valamint a jászsági községek címereire, pecsétjeire, fontosabb iratokra, tárgyakra, de még a házak homlokzatára is.

Jászkürt – Lehel kürtje *Fotó: Mudrák Attila*

A kürt jelképpé válása kezdetben a jászok Szent István országához való tartozását segítette, a redemptiot követően azonban egyre inkább a sajátos közjogi helyzettel bíró népcsoport összetartozását szimbolizálta.

1876-ig, a Jászkun Kerület fennállásig a jászkapitányok méltóságjelvénye volt, s ünnepi alkalmakkor gyakran viselték övükre vagy vállukra függesztve, de jeles ünnepeken ebből ittak egymás egészségére. Figyelemre méltó a kürt hangja is, hasonlít a havasi kürt hangjához. Első rádiófelvétele 1953-ban volt, amikor Kádár Ferenc dévaványai kürtfaragó népművész szólaltatta meg Jászberényben, s ekkor a Kossuth Rádió felvételt is készített róla.

A kürt ma is a jász összetartozás legfőbb szimbóluma, amelyet csak igen jeles alkalmakkor vesznek ki szentélyéből, s szólaltatják meg a közönség nagy örömére.

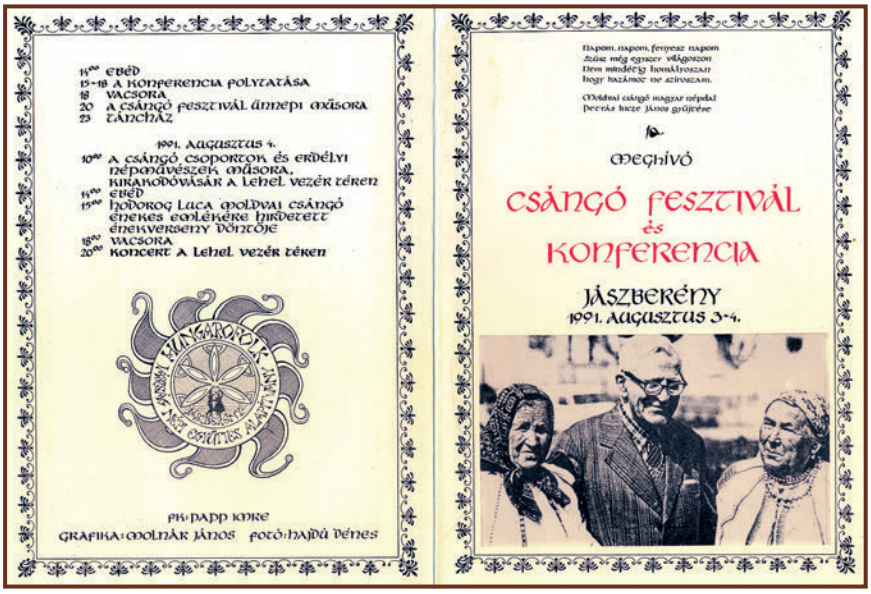

A Csángó Fesztivál első meghívójának címlapja, 1991

Csángó Fesztivál

A 13. század második felében Magyarországra érkező, és IV. Béla királyunk engedélyével a Zagyva-medencében megtelepedő alán eredetű jászok hosszabb ideig éltek Moldvában, ahol külön kerületet alkottak, és fővárosát, Iasit (Jászvásárhely) is ők alapították. Sem akkor, sem pedig az eltelt évszázadok során senki nem gondolt arra, hogy a jászok mai fővárosában majd nyolcszáz év múlva fesztivált neveznek el a moldvai, gyimesi, hétfalusi csángókról. Pedig így történt. **Papp Imre,** a Jászság Népi Együttes művészeti vezetője és felesége, **Péterbence Anikó** moldvai és gyimesi gyűjtőútjaik hatására 1991. augusztus 3-4-én Jászberényben megrendezték az első Csángó Fesztivált, amelynek céljáról így vallanak az alapítók: *„ …a Csángó Fesztivál szimbólum, a moldvai, a gyimesi, barcasági csángók kultúrájának megőrzését jelenti egyrészről, tágabb értelemben a történelmi viharok során elszakadt nemzetrészek és a diaszpórában élő magyar etnikum kultúrájának ápolását és gyakorlását is jelenti. A Csángó Fesztivál a távoli országokban élő magyar gyökerű fiatal nemzedék nemzeti hovatartozásának, magyarságtudatának kialakításához és megerősítéséhez is hozzájárul.*

A moldvai csángókhoz hasonlóan szorongatott helyzetben élnek magyarok többfelé a Kárpát-medencében. Generációk sorsát befolyásolhatjuk azzal, ha megerősítjük bennük az anyanyelv

használatának, a közösségi kultúra hagyományainak szükségét. Európaiságunk és életképességünk bizonyítéka lesz, ha megerősítjük a közös gyökereket, s ha képesek leszünk segítséget nyújtani a felénk irányuló kezeknek, és konkrét támogatást adunk a szülőföldön maradáshoz."

Az első Csángó Fesztivál fővédnöke Göncz Árpád köztársasági elnök és Antall József miniszterelnök volt, de védnökei is olyan jeles személyek voltak, mint dr. Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter, dr. Aczél Endre, a Fráter Juliánus Alapítvány elnöke, Bartus Pál, a Jászsági Áfész elnöke, dr. Benda Kálmán történész professzor, Boros Lajos, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke, Domokos Pál Péter néprajzkutató, Entz Géza államtitkár, Farkas János, a Csángó Szövetség alelnöke, Héra Istvánné, az Országos Közművelődési Központ osztályvezetője, Kallós Zoltán folklorista, dr. Kelemen András államtitkár, dr. Kis Zoltán országgyűlési képviselő, dr. Magyar Levente Jászberény város polgármestere, dr. Paládi Kovács Attila, az MTA Néprajzi Kutató Intézetének igazgatója, dr. Skultéty Sándor címzetes államtitkár és Tőkés László református püspök.

A fesztiválhoz nemcsak látványos táncbemutatók kapcsolódtak, de tudományos konferenciát is tartottak a Déryné Művelődési Központban, ahol dr. Benda Kálmán, Csoma Gergely, dr. Halász Péter, dr. Nagy Jenő, Bosnyák Sándor, dr. Faragó József, Kallós Zoltán és Péterbence Anikó tartottak előadást. A konferencia előadásai később könyvben is megjelentek. Ugyancsak ekkor rendezték meg Hodorog Luca csángó énekes emlékére az első énekversenyt is.

Immáron 30 esztendeje annak, hogy a Jászság Népi Együttes az első Csángó Fesztivált megrendezte. Az eltelt évek során a rendezvény eredeti célját és szándékát megtartva némiképp átalakult, s az Európai Kisebbségek Folklór Fesztiváljává nőtte ki magát. A hagyományos programok (felvonulás, táncos forgatag, táncbemutatók, gálaműsorok, folkmise stb.) mellett új programelemek is kapcsolódtak hozzá, például a Magyar-Magyar Konferencia, illetve 2014-től a Csángó Fesztivál Alapítvány által kezdeményezett Kárpát-Haza Magyar Konferencia és az Üzletember találkozó.

A fesztivál főszervezője ma is a Jászság Népi Együttes, de munkájához kezdettől fogva segítséget kapott a Déryné Művelődési Központtól, illetve kap ma is utódjától, a Jászkerület Nonprofit Kft.-től. A Csángó Fesztivál napjainkban Magyarország egyik legnagyobb és legrangosabb táncos fesztiválja, turisztikai látványossága, amely augusztus második hétvégéjén ezreket vonz a Jászság fővárosába.

A Jászkürt – Lehel kürtje mint felbecsülhetetlen értékű történelmi ereklye, valamint a Csángó Fesztivál mint Magyar értékmentő kulturális műhely 2015-ben bekerült a Jászberényi Települési Értéktárba és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktárba. Több évi várakozás után a Hungarikum Bizottság 2020. október 15-i döntése értelmében **a Jászkürt – Lehel kürtje és a Csángó Fesztivál felvételt nyert a Magyar Értéktárba, így ezentúl viselhetik a kiemelkedő Nemzeti érték címet.**

Hortiné dr. Bathó Edit
múzeumigazgató

Élő hagyományok pandémia idején

A Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület összetartó közössége a világjárvány szorításának enyhülését kihasználva augusztusban hagyományteremtő, szeptemberben hagyományt megtartó programot szervezett.

Augusztus 16-án hamisítatlan nyári hőségben napkalapok védelme alatt, végeláthatatlan napraforgótáblák között Jászalsószentgyörgy határának bejárására indultunk. A hepehupás földút a szó szoros értelmében gondoskodott arról, hogy a társaság összerázódjon a pótkocsik tetején, az út pora pedig egyedi sminket rajzolt az arcokra.

Simon Károly egyesületi elnök egy-egy feszületnél, tanyamaradvány romjánál, valamint jelesebb határhelynél rövid ismertetőt tartott. Sokakban eledtek fel emlékek hajdan volt tanyákról, földekről, fiatalságról, így tájékoztatója kollektív emlékezéssé szélesedett. Az út felénél frissen sült házi lekváros bukta szolgált meglepetésként. Olyan meghatározó élményt nyújtott ez a nap, amelyet jövőre szívesen újra átélünk. Íme így születnek a hagyományok.

Határjárás Jászalsószentgyörgyön ***Fotó: Körei Nagy Kristóf***

A szeptemberi szilvalekvár-főzés a tavalyi nagy sikerre tekintettel ez évben már mint hagyomány került megszervezésre. A tájház udvarán kora reggel kezdetét vette az előkészület. A később érkezőkkel a kapuban felállított, barátságosan integető szilva bábu, no meg az udvarról kiszivárgó finom illat tudatta, hogy jó helyen járnak.

Ezen a napon a tájház valóban a legjobb helyek egyike volt, hiszen az asszonyok stílusosan szilvás sütemények arzenálját sorakoztatták fel. Délutánra takaros üvegekbe került az ízletes édesség, a bográcsfalára ragadt lekvárból pedig mindenki kent egy-egy szelet kenyeret.

Dr. Körei Nagy Katalin
hagyományőrző

Fazekas András nádori alkapitány halotti címere

Orlay Franciska nagyszülői hagyatékából, az örökös ajándékozása útján került a Jász Múzeumba az a becses tárgy, amely nemes Fazekas András halotti címereként kísérte az egykori nádori alkapitányt utolsó útjára. A halotti címer anyaga vajszínű selyem, méretei: 72x57 cm.

A történelemtudományban az epitáfiumcímerek két fő típusát különböztetjük meg. Az egyik típus a nemesfémből vagy fából faragott, festett halotti címer, amelyet – anyagánál fogva – maradandó emléknek szántak, és a temetési szertartás után továbbra is nyilvános helyen tartottak, mint például templomok falán vagy a sírkereszten. A másik típus a papírra vagy selyemre festett (későbbiekben nyomtatott) családi címer és az azt övező szöveg.

A Jász Múzeum gyűjteményébe került halotti címer az utóbbi típusú, 1842-es dátumú, szövegében nyomtatott selyemzászló. Feltehetőleg ez az a darab, amit a koporsó ellőtt vittek az egyházi zászlók között. A 19. századig hagyományszerűen nemesi származású emberek temetésén hordozott halotti címerek a lovagok koráig nyúlnak vissza, akiknek temetésén fegyvereit és zászlaját is felvonultatták. Az idő előrehaladtával a halotti címereken a latin nyelvű, életet méltató és halált hírül adó míves stílusú latin szöveget felváltotta az anyanyelvű, nyomtatott, egyszerűbb írás, ami a halott nevét, rangját és halálának idejét közölte. Továbbá a fémből vagy fából készült epitáfiumcímereket egyre ritkábban említik, helyüket fokozatosan átvette a papírra vagy selyemre nyomtatott változat. Ennek oka egyrészt a fejlődő technológiai háttér (nyomtatás), másrészt az a tény, hogy amíg korábban az elhalálozástól a temetésig nem ritkán hónapok teltek el, úgy az idő előrehaladtával az elhantolás egyre hamarabbi időpontra került, így a temetési előkészületekre – mint például a halotti címer elkészítésére – rendelkező idő is rövidült. Ehhez egy érdekes adat, hogy Gróf Széchenyi Istvánnak két különböző halotti címere ismeretes, amelyből az egyik mind a család címerét, mind a gróf születésének napját pontatlanul közli.

Fazekas András nádori alkapitány halotti címere 1842-ből

Az egykori alkapitány halotti címere azonban minden adatot pontosan közöl, és a család címerét – a vörös pajzsban zöld alapon ágaskodó, jobbjában strucctollat tartó farkast, a három strucctollas sisakdísszel és a takarókkal – is helyesen ábrázolja.

A Fazekas család II. Ferdinándtól szerzett nemesi rangot 1631. július 16-án. A nemeslevél megszerzésekor a Sarudon élő család később kétfelé költözött.

András impetrátor – a nemeslevelet megszerző – (nem azonos a halotti címer tulajdonosával) utódai Jászkisérre, míg testvére, Gáspár utódai Tiszaderzsre települtek.

A család nemességét 1794-ben I. Ferenc is igazolta. Az igazolásra azért volt szükség, hogy az évek során esetlegesen zavarossá vált birtokviszonyokat rendezzék, illetve az újabb birtokok szerzése miatt ágakra szakadt nemesi család birtokviszonyait is ilyen módon tisztázzák, az ebből adódó címerváltozatok jegyzése, egyértelműsítése is ilyen módon történt. Ha az idők során az eredeti nemeslevél elveszett, azt minél hamarabb pótolni kellett. Végül így vették elejét a rosszindulatú rokonok, riválisok birtok- és perigényeinek. Az 1794-es igazolás már egyértelműen a jászkiséri alkapitány, Fazekas András nevéhez köthető.

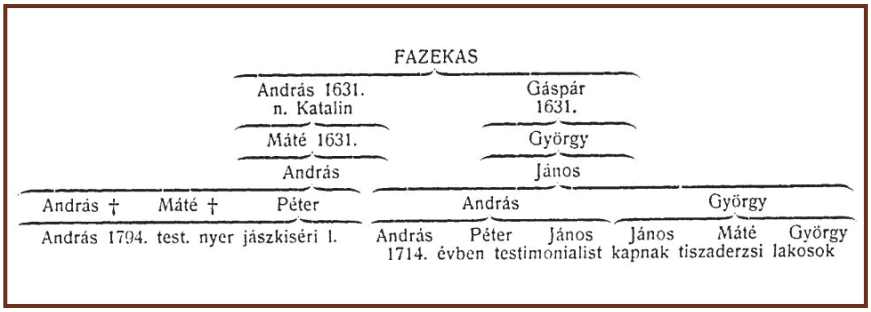

A Fazekas család családfájának részlete

Fazekas András nádori alkapitány, császári királyi udvarnok, Jászkiséren született 1758. június 6-án. Apja, Fazekas Péter jászkiséri redemptus és tanácstag. A Pesti Királyi Főiskolán szerzett jogi diplomát, ezután a kerületek nádorispánjánál pályázott hivatalra, amit 1791. március 10-én nyert el. Jászkun kerületi vicefiskális, mai kifejezéssel ügyész lett, majd 1802-től fiskális, azaz tisztiügyész. 1820-tól nádori táblabíró, majd 1829. június 22-én szorgalmas munkája és érdemei okán nádori alkapitány, mely kinevezést József nádortól kapta.

Hivatalához tartozott a főkapitány távollétében a közgyűlések vezetése. Figyelme a munka mellett kiterjedt arra is, hogy elhunyt tiszttársairól a következő ülésen megemlékezzenek, temetésükön a végső tiszteletadás megtörténjen. 50 éves munkássága alatt négy főkapitány mellett dolgozott. Hivatalba lépése egybeesett Boros Sándor főkapitány beiktatásával. Steösszel József beiktatásának, majd halálának tanúja,

temetésének résztvevője volt, Somogyi Antal főkapitány beiktatásán, majd temetésén is részt vett, végül Szluha Imre 1837. február 6-i beiktatásán tartott köszöntő beszédet.

Felettesei már 1826-ban javaslatot tettek, hogy pályázza meg a jászkapitányi hivatalt, ezt azonban visszautasította. A kortársak leírása alapján Fazekas András különösen nagy tiszteletnek örvendő tisztviselő volt, aki munkáját mindig lelkiismeretesen és magas szakmai szinten látta el. Bár alkapitányi kinevezése élete végéig szólt, 1841. május 10-én a munkában elfáradva és egészségében meggyengülve lemondott. 50 éven át tartó kitartó munkájáért császári királyi udvarnoki rangot kapott.

Hivatalából való lemondásakor tartott beszédében nagyon jól tükröződik az a tisztesség és becsület amivel elődeink a rájuk bízott feladatokat elvégezték: *„50 esztendeig vittem hivatalomat, szolgálatomat, ha igyekeztem is magamat érdemesíteni, de azt kötelességből tettem, mikor pedig valaki azt csinálja, amivel tartozik – az által csak becsületet arat magának, de valamely különös jutalomra való érdemeket nem szerez.”* Egy évvel később végelgyengülésben hunyt el jászkiséri otthonában. Temetésére szeptember 18-án került sor a jászkiséri református temetőben.

Utódja, Eördögh József nádori alkapitány szeptember 26-án, a kerületek közgyűlésén jelentette be elődje halálát és rendben lezajlott temetését. Beszédében méltatta hajdani munkásságát, tiszteletreméltóságát, becsületét. *„… mint a valódi tisztelet igaz tanú jeleit az utókornak átbocsájtani rendeltetnek”*

Felhasznált irodalom:

Baják László: A halotti címerek. In: Numizmatika és társtudományok, III. köt. Nyíregyháza 1999. 55–63.

Dr. Borovszky Samu: Magyarország Vármegyéi és Városai – Heves Vármegye. Hasonmás kiadás Budapest, 2018

Orosz Ernő: Heves és a volt Külső-Szolnok egyesült vármegyék nemes családjai. Eger, 1906

Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából II. Külső-Szolnok. Kecskemét-Szolnok 1979

Soós Adorján: Magyar Nemesek a Jászkunság Területén. Pápa, 1935

Sugárné Koncsek Aranka: Jász történelmi arcképcsarnok. Jászsági füzetek 32. Jászberény, 2003

Forgó Bence történész

Húsz éves a JÁKÓB

Húsz éve, 2000. július 15-én Budapesten alakult meg a Jászjákóhalmáról Elszármazottak Baráti Társasága, röviden a JÁKÓB. Az ötlet Fodor István Ferenc néhai polgármestertől származott, aki egy közös ebéden vetette fel Jászjákóhalmán, 2000 májusában, és Magyar Alizt kérte fel a szervezésre. Az alapító ülésen őt választották a társaság elnökének. Tiszteletbeli elnöknek Laki Idát és Szabó Szabolcsot kérték fel, vezetőségi tagoknak pedig Fejes Erzsébetet és Kasnya Katalint. A JÁKÓB tíz alapító tagja: Magyar Aliz, Czuk Ferenc, Laki Ida, Szabó Szabolcs, Fejes Erzsébet, Dányiné-Kasnya Katalin, Szöllősi Mihály, Szöllősi Mihályné, Tasnádiné Czuk Éva, Várszeginé Lékó Gizella. Az alapító tagok közül sajnos már csak öten élnek.

Szabó Szabolcs, Balázs Béla-díjas filmrendező, több mint száz rajzfilm, köztük a *Vízipók, csodapók* és a *Hugó, a víziló* alkotója 2003-ban halt meg. Jákóhalmán született és 1998-ban *Jászjákóhalma díszpolgárává* választották. Bár Budapesten lakott, Debrecenben temették el szülei sírjába. Képeit Czuk Ferenc őrzi, és mutatta be több kiállításon: Debrecenben, Budapesten, Jászberényben.

Szöllősi Mihály, aki 2005-től vezetőségi tagként segítette a JÁKÓB munkáját, 2010-ben hunyt el. 2002-ben az ő házában jöttek össze az alapító tagok, akkor még teljes létszámmal. Ő is jákóhalmi születésű volt, de Budapesten élt, ezért ott temették el. Felesége azóta is JÁKÓB-tag.

Dányiné Kasnya Katalin, aki mindvégig vezetőségi tag volt, 2011-ben halt meg. Ő is jákóhalmi születésű, de mivel Hatvanban laktak, ott nyugszik. Testvére, Kasnya András és férje is JÁKÓB-tag volt haláláig.

Laki Ida festőművésznő, *Jákóhalma díszpolgára,* a JÁKÓB tiszteletbeli tagja 2015-ben távozott az élők sorából. Mivel ő is Budapesten élt a családjával, ott helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben.

Fejes Erzsébet is, aki Egerben élt és nyugdíjazásáig tanárnő volt, 2016-ban hosszú betegség után hunyt el. Ő szervezte meg az alapító tagok első találkozóját Egerben. 2005-ig volt vezetőségi tag. Bár ő is Jákóhalmán született, végső nyughelye Egerben van.

A még élő alapító tagok munkáját most is **Magyar Aliz** fogja össze, ő szervezi a JÁKÓB megalapításának 20. évfordulójára a megemlékezést, aminek pontos időpontját a vírushelyzet miatt még nem tudták rögzíteni. Aliz a kezdetek óta összefogja a JÁKÓB-tagokat, szervezi a programokat párjával, **Czuk Ferenccel,** aki két éve kapta meg *Jászjákóhalma díszpolgára* címet.

A JÁKOB alapítói. A tablót Bognár Mária készítette

Szülőfalujában több munkája is megtalálható: a II. világháborús emlékmű, a Csobogó, a Tulipános emlékkő.

Ő és Aliz közös munkája volt a Szabó Szabolcs kiállítások rendezése, Laki Ida képeinek bemutatása a Szikra Galériában, és e két művész hagyatékának, emlékének őrzése.

Tasnádiné Czuk Éva ritkábban tudott részt venni a JÁKÓB rendezvényein, mivel a legtávolabb él az alapító tagok közül, Városlődön. Férje halála után egyedül él, egyetlen fia a közeli városban lakik.

Szöllősi Mihályné nem jákóhalmi, férje révén került a JÁKÓB-ba, de férje halála után is tartja a kapcsolatot az elszármazottakkal. Budapesten él a fiával és a lányával.

A legfiatalabb alapító tag, **Várszeginé Lékó Gizi,** aki jákóhalmi születésű. Amig édesanyja és húga élt, sokszor jött Jákóhalmára és vett részt a programokon. Székesfehérváron él férjével.

Bognár Mária újságíró

„Dalolt életében mások gyönyörűségére és meghalt szegényen” Palotásy Gyula (1857–1893) tragikus sorsú jászberényi születésű zeneszerző élete

Ebben a tanulmányban a Jászberényben mindenki által ismert és tisztelt *Palotásy János* híres zenetanár fiának tragikus sorsú életéből villantunk fel számos emléket – szépet és fájdalmasat – a korabeli sajtó tükrében. A Palotásy János nevét viselő zeneiskola egy fogalom a városban, nemcsak a zenészek, hanem a zenét szerető laikusok körében is.

De a fiáról feltűnően keveset tudunk. Budapesten élt, sok emlékezetes és nevezetes zenét szerzett. Híres emberekkel volt kapcsolatban, de hát olyan korban élt, amikor az általa választott művészizenei munkáját anyagilag nem értékelték, egyszerűbben fogalmazva állandó megélhetési gondokkal küzdött. Az élet, a jó Isten tragikus sorsot adott neki, rövid életet élt.

Azt már talán többen tudják, hogy a 19. század második felében, a Jászberényből fakadt a legszebb magyar melódiák egyrészének egész sorozata. Ezek a gyönyörű népdalok örömöt és bánatot is kifejezve országszerte tovavitték a hírét a jászberényi születésű kiváló zeneszerzőknek. Ebben a nemes munkában, szülővárosuk zenei rangjának felemelésében az apa, Palotásy (Pecsenyánszky) János és fia, Gyula derekasan kivették a részüket. A két Palotásy mellett méltó társuk volt a szintén Jászberényben dolgozó *Riszner József,* akinek szerzeményeit két vaskos kötetben ki is adták. Ezzel a rövid tanulmánnyal, az a célunk, hogy Jászberényhez, a jászok művészetet és elsősorban zenét szerető közönségéhez egy kicsit közelebb hozzuk ezt a ma már teljesen elfeledett zenész embert.

Családja, gyermekkora, tanulmányai

A Palotásy család a 18. század elején érkezett a királyi Magyarországra lengyel honból. Első ismert tagjukat még Petsenyánszky névvel anyakönyvezték, majd később családnevüket magyarosítva vették fel a Palotásy nevet. Főhősünk édesapja Palotásy János 1821-ben született Jászberényben. Országosan ismert zeneszerző, tánckomponista és levéltáros volt. Fia, Palotásy Gyula 1857-ben született Jászberényben. Csak közbevetőleg említjük, hogy a korabeli sajtó mindenütt következetesen Palotássy-nak írta a családnevét. Mi ebben a tanulmányban a ma már általánosan használt Palotásy nevet használjuk.

Tanulmányai

Eredetileg jogi pályára készült, de zenei tehetsége és hajlama a zeneszerzői pályára vonzották. Bécsben a zenekonzervatóriumnak volt a növendéke.

Palotásy Gyulának már Jászberényben is volt egy híres tanítómestere, Basztl János karmester személyében. Róla szintén keveset tudnak, ezért munkásságáról néhány szót említsünk meg. Basztl családja Morvaországból származik. Fiatal korában nem akárki volt a mestere, mint *Giacomo Meyerbeer* – akit német zeneszerzőként a francia „opéra grande” legnagyobb mestereként ismerték – korának egyik leghíresebb operaszerzője. Az 1830-as években együttműködött a Nemzeti Színházban jó barátjával, Erkel Ferenc-cel is. Akkor még a különálló Pestnek – mint szabad királyi városnak – a házjegyzékében már 1818-ban Rózsa utcai lakosként szerepeltek. Az 1848/49-es szabadságharc bukása után el kellett költözniük Pestről, és több mint negyven évig, 1893-ban bekövetkezett haláláig Jászberényben, megbecsült zenészként és tanárként dolgozott. 1859-ben Jászberényben Kazinczy Ferenc születésének centenáriumi ünnepélyén a nevét úgy említették, mint jász zenészt. E rövid kitérő után térjünk vissza főhősünk munkásságához.

Zeneszerzői tevékenysége

Huszonegyévesen, 1878-ban került fel Budapestre, és édesapjához hasonlóan zenetanárként tanított, de zeneszerzéssel is aktívan foglalkozott a fővárosban. *A Fővárosi Lapok* című újság adta hírül, hogy 1880 augusztusában a Jászberényi Dalegylet egy nagy sikerű hangversenyt adott. A változatos műsorban Riszner József és Palotásy Gyula urak, Nagy Ibolya és Riszner Anilla kisasszonyokkal előadták Mendelssohn *Hebridák* című nyolc kézre írt nyitányát. Még abban az évben a *Hon* nevű folyóirat adott hírt, hogy egy népszínműhöz írt zenét. Minden jel arra mutatott, hogy a fiatal művésznek sikeresen elindult a karrierje. Kortársa és barátja volt *Reviczky Gyula* (1855–1889) magyar költő és író. Barátja verseinek megzenésítése kedvenc feladatai közzé tartozott. Reviczky sorsa kicsit hasonló volt kortársaihoz és barátjához, Palotásy Gyulához. Reviczkyt is – annyi más íróhoz és költőhöz hasonlóan – míg élt szerették és becsülték, halála után pedig szinte teljesen elfeledték. 1882-ben a farsangi mulatságok egyik legnevezetesebb csárdását *Athleta* névvel főhősünk komponálta. Először az *Országos Nőképző Egylet* által a pesti Európa Hotel és Étteremben rendezett vigalmon mutatták be. De Szolnokon, a megyei bálon, a megyeháza nagytermében is bemutatták, és nagy sikert aratott. A Harmónia nevű zenekiadó társulat ki is adta a művet, amely vidéken a nagyobb városokban is hozzáférhető volt bármely könyv és zeneműkereskedésben. 1887-es évben igen termékeny volt, mert *Öt magyar eredeti dal* címmel jelent meg a Nádor Kálmán féle cégnél Palotásy átiratában. Az első két dal *Még fáj a szív* és az *Üdvözíts* volt, majd az egyik legsikerültebb dala az *Őszi idő* volt, amely egy eredeti gondolatú poétikus kis dal, és gyorsan országosan is nagyon népszerű lett.

A *Ne sírjatok budapesti lányok* címmel ez lett később az I. világháború katonadala, amelyet a bevonuló katonák énekeltek, természetesen más településeken Budapest helyett a helyi város nevével is énekelték. Ez a dal először az 1890-es években a Palotásy által jegyzett *101 legszebb magyar népdal* című könyvében – amelyet a neves Bárd Ferenc könyv- és zeneműkereskedése adott ki – bukkanhatunk rá. Később aztán Kacsóh Pongrác zongorára átírta a *Magyar katonanóták* címmel, amely 1915-ben jelent meg, és így vált még ismertebbé. 1914. augusztus 1-e után, a Nagy Háború kitörése után a mozgósítás napjaiban e daltól volt hangos az egész Magyarország. A Nagy Háború kezdetekor 1914-ben Kodály Zoltán is lejegyezte a dallamot, miután számtalan helyen hallotta, ahogy a bevonuló katonák énekelték.

Már majdnem tizenöt éve dolgozott Pesten, de sajnos abban az időben ezek a zeneszerzői munkák egyike sem jövedelmezett annyi összeget, amely nyugodt életet biztosított volna számára. Pedig nagyon sokat dolgozott, de keveset keresett, népszerűvé vált szerzeményeinek nem ő élvezte a hasznát. Már a közelgő halála előtt jelent meg a 100. dala, de még ez sem volt elég ahhoz kiemelkedjék az állandó szegénységből.

Az 1848/49-es szabadságharc 45. éves évfordulójára készülve a Magyar Nemzeti Múzeum egy érdekes gyűjteményt állított össze azokból a zeneművekből,

melyek a szabadságharc eseményeivel összefüggésben állottak. Palotásy Gyula a múzeum megbízásából átírta zongorára ezeket a zenedarabokat, melyeket a múzeum ki akart adni. Az egyik legérdekesebb darab: *Haynau futása* címmel ír galopp volt. Ennek az eredeti szerzője egy angol zenész volt, és annak emlékére írta, hogy milyen büntetést mért a londoni nép a vérengző tábornokra, akit felismertek Londonban. Megdobálták mindenféléval, és még a bajuszát is megtépdesték. Ezt az eseményt örökítette meg a fenti zenei táncjáték. Mind ezen történésekről részletesen beszámolt a Történelmi Lapok 1893. december 1-i száma.

Érdekes, és külön elemzést is igényelne, hogy az 1892-ben megjelenő befolyásos országos lap hirdetésében egy pesti zeneműkiadónál három jászberényi zeneszerző műve is szerepelt. Palotásy Gyula, ifj. Riszner József és Tarnay Alajos szerzeményeit lehetett megvásárolni a kiadónál. Büszkén ismételhetjük meg, a tanulmány bevezető sorait, hogy abban az időben Jászberény a zene egyik központja volt a királyi Magyarországon.

Még tragikus halála előtt 1893. januárjában Méry Béla zeneműkiadója adott ki egy új népdalcsokrot – *A Dorozsmai Csárdában* – amely népdalokat Dankó Pista és Palotásy Gyula szerezték. A nóták könnyen játszható voltát olyan szerencsésen tudta egyesíteni az eredeti és nemzeti zamattal – ahogy írja a nagy tekintélyű Pesti Hírlap – hogy szépség és hatás dolgából nem veszett el azokból semmi. Csak néhány nóta címét idézzük fel *„Azt olvastam én valahol…”, „Kis ablakom”, „Fürdik a holdvilág”* és *„Rózsa vagy…”* és így tovább lehet felsorolni mind a 25 nóta címét.

Tragikus halálának körülményei

1893. december 24-én karácsony szent estéjén a neves Budapesti Hírlap adta hírül, hogy a Kerepesi úti *Fehér ló* szálló udvarán halva találták Palotásy Gyulát. A rendőrség a vizsgálat során egy búcsúlevelet is talált, amelynek tartalma alapján arra gyanakodtak, hogy öngyilkos lehetett. A rendőrség vizsgálat elindult Palotásy Gyula lakásán, aki abban az időben Krausz Gyula cipésznél (Szondy u. 60.) lakott. A megtalált búcsúlevelének fájdalmas soraiból felidézünk egy rövid részt:

Részlet a megtalált búcsúleveléből: *„Eddig életem egét fényes csillagok borították és bearanyozták ragyogásukkal. De a sors könyvében másként volt megírva. Boldogságom nem lehet tartós, rövid, mind a tiszavirág élete… Fényes egem beborult, jött dúló vihar, mely sötétséget terjesztett maga körül mindenre. … Megszoktam, belenyugszom hozzászoktam a gondolathoz, hogy úgy tekintsem magamat, mint egy magánosan álló fűszál a pusztában. Ez az utolsó gondolatom és ez nem is történhetett másképp. Ég vele!!!”*

E tanulmánynak nem feladata, hogy részletesen kibogozza a korabeli sajtóból, hogy most öngyilkos lett vagy betegség okozta a halálát. Csak zárásképpen a semmilyen módon bulvársajtónak nem nevezhető rangos Fővárosi Lapok írta a következőket: *„A megejtett boncolás megállapította, hogy a jobb sorsra érdemes tehetséges zeneszerző heveny-tüdőgyulladásban szenvedett.”*

Pedig halála napján a Nádor Kálmán vezette zeneműkiadónál éppen akkor jelent meg 25 magyar dalt tartalmazó 5. füzete. A magyar nóták legjava található ebben a kiadványban, a Palotásy Gyulától megszokott és ismert zenei stílusában. De országszerte sokan élvezték hallgatni

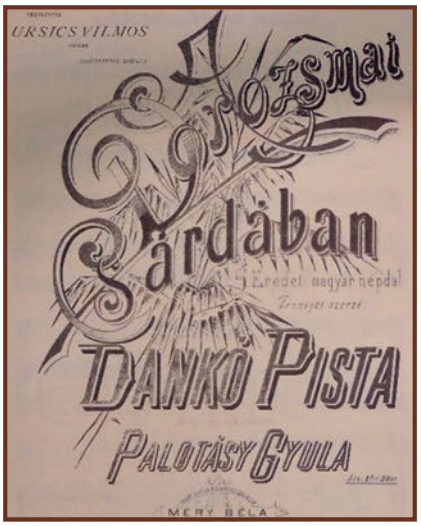

Méry Béla zeneműkereskedése által Budapesten megjelentetett kotta

és énekelni kedvelt dalait. Csak néhányat idézzünk fel, amelyet ma is sokan ismernek. Csak példaképp említsük meg a *Sötétbe, Volt nekem egy szép szeretőm, Egy csillag se ragyog, Fürdik a holdvilág* és *Még azt mondják nincs Szegeden boszorkány* címmel jól ismert dalok.

A korabeli (fővárosi) sajtó nagyon találóan úgy fogalmazott, *„dalolt életében mások gyönyörűségére és meghalt szegényen”*. A róla írt nekrológban elmondták azt is, hogy az ifjú zeneszerző, akinek magyar nótáit széles Magyarországon mindenütt dalolják és *„verik a zongorán”*, mindig kilincselt zenekiadótól zenekiadókig munkáért. De hiába, és sajnos elmondhatjuk, hogy a nélkülözés és a szegénység volt a sorsa, mígnem a halál elhozta számára a megváltást.

A szerencsétlen sorsú fiatal jászberényi zeneszerző koporsóját a temetésén nagyszámú gyászoló közönség állta körül, akik a dalainak kedvelői voltak.

De ott voltak koporsója mellett a tanítványai és a magyar nóta hűséges terjesztői is, a magyar cigány-muzsikusok. Egyszerű koporsóját néhány rózsakoszorú borította és az egyiken fehérszalagos felírással a következő szerepelt: *„Palotásy Gyulának – a jász nők.”* Temetését barátai intézték, hamvait ingyen sírba helyezték, és a szertartás alatt Radics Béla cigányzenekara, a zeneköltő legszebb dalait játszotta el a sírja felett. Méltán mondhatták el a neves költő szavait: *„Nyugtalan élet után e sír nyugodalma öleljen, Dalt hagytál örökül s dal örökíti neved!”*

Emlékezete

Voigt Vilmos magyar néprajzkutató, emeritus professzor 2011-ben megjelent egyik írásában rávilágított annak a lényegére, hogy miért is felejtődik el, az olyan nagyszerű zeneszerzők munkássága, mint ami Palotásy Gyuláé is volt.

„Néprajzkutatásunk sajnálatos arisztokratizmusból nem szokott foglalkozni a cigányzene, magyar nóta és a rokon jelenségek kérdéseivel, noha ezek mintegy másfél évszázada a lakosság (közte biztosan a „nép”) nagy részét érdekelték, sőt mindmáig érdeklik.”

E rövid cikk szerzője is ahhoz az idősebb korosztályhoz tartozik, aki még emlékezik Vörös Sárira (1910–1998), a híres magyarnóta énekesnőre, akinek fellépési repertoárjában rendszeresen szerepelt Palotásy egyik nagyon népszerű nótája *Ablakomba besüt az esti fény* címmel.

Ne feledjünk el emlékezni Palotásy Gyulára.

Források:

Budapest, 1892. március, 16. évf. 61. sz.
Budapesti Hírlap, 1887. október, 7. évf. 289. sz.
Budapesti Hírlap, 1893. december, 13. évf., 348. sz.
Budapesti Hírlap,1893. december, 13. évfolyam, 355. sz.
Fővárosi Lapok 1880. augusztus, 185. sz.
Fővárosi Lapok 1882. január, 19. sz.
Hölgyfutár, 1859. július-december, 10. évf. 78-156. 150. sz.
Honismeret, 2011 (39. évfolyam) 2011/3. szám Voigt Vilmos: Hagyomány Dankó Pista „dalainak” szövegei
Jászberényi zeneköltők a múltban. Jászkürt, 1907. január 6.
Palotásy János Zeneiskola 1958–2018. Jászberény, 2018
Pécsi Napló, 1893. december, 2. évf., 287. sz.
Pesti Hírlap, 1893. január, 15. évf. 19. sz.
Pesti Napló, 1893. december, 44. évfolyam, 353. sz.
Történelmi Lapok, 1893. december 1. II. évf. 23. szám

Metykó Béla helytörténeti kutató

Búcsú Gubicz András emeritus jászkapitánytól (1936–2020)

Gubicz András agrármérnök, emeritus jászkapitány 2020. november 12-én, életének 84. esztendejében türelemmel viselt, hosszú, súlyos betegség után visszaadta lelkét a Teremtőnek. Temetésére november 20-án a jászkiséri református temetőben került sor hagyományőrző katonai és jászkapitányi tiszteletadás kíséretében. A Jászság, a jászok és a hagyományőrző közösségek nevében Pócs János országgyűlési képviselő és Ézsiás Vencel hagyományőrző huszárkapitány, a jászfényszarui Szűcs Mihály Huszár Bandérium parancsnoka búcsúzott el. A továbbiakban közzétesszük a temetésen elhangzott búcsúbeszédeket:

„Áldás, békesség! Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves gyászoló család, barátok, ismerősök, redemptus jászok!

Nem búcsúzunk, csak elköszönünk, mert könnyebb elköszönni, mint búcsút venni attól, akit szeretünk.

Elment a jászkapitány! Elment az édesapa, a nagyapa, a férj, a jó barát. De sokkal több is annál, mert nem elveszítettünk egyet a sok közül, hanem Ő, a sok között volt az egyetlen egy!

Tudom, mindenkinek megvan a személyes emléke Bandi bácsiról, ami miatt hisszük, hogy több volt Ő bármelyikünknél.

Bizonyára nem vagyok egyedül, aki – ha valami komolyabb egészségügyi vizsgálatra vár – felkészül a gondolatra, mi van, ha rossz hírt kapunk? Van, aki összeomlik, és semmi nem érdekli tovább, van, aki tudat alatt a saját családjára is féltékeny, mert ők egészségesek, van, aki gyorsan rendelkezik, hogy átadja azt, ami az övé volt.

Ezen a téren is kivétel volt Bandi bátyám. Emlékszem, évekkel ezelőtt mikor a családtól megtudtam a rossz hírt, hogy ebből már nincs tovább, nem sokkal később hívott Bandi bátyám. Zavaromban nem tudtam mit lehet ilyenkor mondani, de ő az első mondatnál belém fojtotta a szót. Azt mondta: „*Ne velem foglalkozz, nagyobb a te feladatod és felelősséged. Tegyél meg mindent a jászokért, mert ők megérdemlik.*”

Mikor mindenki más önmagával foglalkozott volna, Ő akkor is másokkal, velünk törődött.

Talán abban sem vagyok egyedül, hogy minden beszélgetés alkalmával lelkiismeret furdalásom volt, mert mindig úgy éreztem, hogy Bandi bátyám sokkal többre tart, mint amire méltó vagyok.

Ő így nevelt bennünket, így lettünk általa jobbak, többek.

Erzsike, az Ő drága felesége, az egyetlen lánya, Bea, Lukácsi Gyuri, és a szeme fényét jelentő unokái, és mi, a barátok mind olyanná akartunk válni, amilyennek ő látott bennünket.

Gubicz András jászkapitány

Az utolsó napon rá emlékezve néztem a fényképeit, tekintetében láttam az iránytűt, a mércét, amit mindenekelőtt saját példájával állított magasra. Néztem a fényképet és peregtek az események. Ő nem beszélt, hanem szólt. Szólt jászkapitányként a színpadon, mindenkihez őszintén a lelkéből, úgy igazán. Néztem a képeit és emlékeztem. Szervezte a pálinkamustrát, és őrizte a jász hagyományt. Építette Jászkisért, ami nélküle nem lenne az, ami.

Csak néztem a fényképet, és peregtek az emlékek, ahogy otthon kinyitja a Suzuki ajtaját, beugranak a pulik, és megy a tanyára, dolgozik egész nap, és minden fűszálnak egy irányba kell állnia, minden fát termőre kell metszeni, olyan Gubicz Bandi bácsis pedantériával.

Mikor Bandi bátyám a kórházból felhívott, bizonyára már tudta, hogy nincs tovább, a tőle megszokott határozottsággal és végtelen alázattal mondta: Vigyázz a jászokra!

Ha lehetne még egy kép Bandi bátyámról, az biztos arról szólna, hogy elindul a hosszú úton, majd alázattal és tisztelettel visszafordul felénk, ujját intőn az ég felé tartja, és azt mondja, nyugodjatok meg, ne sírjatok, engem ne sajnáljatok! Boldoguljatok és vigyázzatok egymásra!

Vigasztaljon bennünket a tudat, ha valaki elment hát elment, de, aki itt volt, az soha nem mehet el tőlünk egészen.

Drága Bandi bátyám Te mindig itt voltál velünk, itt, egészen, hisszük, hogy most sem mentél el, csak előre mentél, taposod előttünk az utat, mutatod az irányt, és ott vársz majd ránk az út túloldalán. Köszönjük, hogy voltál nekünk.

Kérjük a jó Istent, adjon örök nyugodalmat Neked!”

Pócs János országgyűlési képviselő

„Tisztelt gyászoló család, tisztelt gyászoló egybegyűltek, drága Bandi bácsi!

Szólítalak téged is, mert hitem és meggyőződésem, hogy lélekben itt vagy közöttünk. Itt vagy egy olyan, általunk még nem ismert dimenzióban, amit a fizikai érzékeink ugyan nem tudnak megtapasztalni, de a szívünk és a lelkünk annál inkább. Szomorúság és elkeseredett tehetetlen fájdalom kerít hatalmába bennünket, mert egy időre el kell válnunk tőled. Elválni mindaddig, amíg meg nem kapjuk mi is a hívást, hogy utánad menjünk. Talán magunkat sajnáljuk most elvesztésed okán, hiszen azt sejtjük, hogy Te egy rendkívül gazdag életpálya, jól bevégzett munkája után, emelt fővel, igaz emberként állhatsz az Isten ítélőszéke elé. Engem közel másfél évtizede megjelöltél, hogy itt álljak majd ezen a napon, és búcsúzzak tőled. Mindannyiunk nevében. Igen nagy tisztesség és bizalom, de igen nehezen viselhető. Sokszor járattam rajta az eszem, és közben azért imádkoztam, hogy minél távolabbra tolódjon a pillanat. Kaptunk hála az Istennek időt. Most mégis rettenetesen nehéz elmondanom, hogy mi járja át elménket, nekünk, akik családtagként, barátként, tisztelődként állunk itt.

Példakép voltál, az a művelt, szellemes, de ugyanakkor alázatos és önzetlen nemes embertípus, akiből ma már kevés van. Aki nemcsak meghallotta, de értette is ennek az áldott jászsági szülőföldnek még a suttogását is. Szilvafákkal, gyeppel, tanyával.

Akár egy hideg fröccs mellett ingujjra gyürkőzve a nyári hőségben a fák alatt, akár ünneplőbe öltözve, a szikrázó havon lovas szánnal járva az alvó téli határt.

Aki tudta, hogy mit miért csinál. Aki úgy tudott bánni az idővel, mintha birtokosa lett volna. Bőkezűen és számolatlanul szánta azt arra, hogy minél több értékes dolog születhessen meg keze alatt. Olyan, mint a Jászkisériek Baráti Egyesülete, amelynek alapítása volt a kiinduló bázis. A Rákóczi kultusz újra élesztése, az emléktáblák, szobrok állítása, a néptáncmozgalom támogatása mind ebből nőtt ki. A vele párhuzamosan működő Lovas Egyesületben és a Honismereti Egyesületben is tevékeny részt vállal. Összetartó közösséggé formálja a jászkapitányokat, végig járja Rákóczi bujdosási helyeit, majd ezt tovább gondolva megszervezi a kapitányok történelmi utazásait.

Szívügye a Jászsági Pálinka Lovagrend alapítása, az elszármazott jász településekkel való kapcsolattartás, a kunokkal való jó viszony kiépítése, azok ünnepi összejöveteleinek megtisztelése.

Kitűnő diplomáciai érzékkel építkezik és ért szót mindenkivel. Katona Tamás, Sára Sándor, az aradi vértanúk leszármazottai, katolikus főpapok, református egyházi vezetők, mind-mind részesei annak a széleskörű, szinte felsorolhatatlan kapcsolatrendszernek, amellyel szintén a jó ügyet szolgálja. Közvetít a katolikus és református egyházak között a minél jobb együttműködés érdekében. Felismeri, hogy egy közösség összetartozásának egyik legfontosabb szimbóluma a zászló, és elkészítteti a jászok redemptiós zászlaját. Különleges és értékes elismerései jelzik küldetéses munkájának mérföldköveit: a Jászságért Díj, melyet közösen feleségével, Erzsikével kaptak, az agrárminiszter által adományozott középkereszt, a Vízügyi Igazgatóság díja, amelynek folyományaként a szervezet saját halottjának tekinti, valamint Jászkisér és Jászjákóhalma díszpolgári címe.

A múlt pénteken felhívott parancsnokom, vitéz Győrffy-Villám András, – aki egyébként Bandi bácsi nagy tisztelője – a következő szavakkal: *„Tudod, azt mondják, hogy pótolhatatlan ember nincs. Pedig van. Bandi bácsi műveltségével, modorával, példamutatásával biztosan az volt, mert nem nagyon látom, aki helyébe lépjen.”*

Tisztelt gyászoló egybegyűltek! Úgy vélem, itt mindannyian őrzői, védelmezői vagyunk valaminek, és azt is látjuk, hogy igenis van pótolhatatlan ember. Most egy őrhely megüresedett, és a köztünk, az őrhelyek közötti távolságot egyre nehezebb lesz „átkiabálni”.

Drága Bandi bácsi! Te nemcsak egy őr volták, hanem őrparancsnok. Aki nemcsak megparancsolni tudta, hogy őrködni kell, hanem azt is meg tudta mondani, hogy miért kell. Mindezt közérthető, lelkesítő és példaadó módon. Köszönjük ezt neked!

Végezetül talán a legfontosabb. Mindig ott volt melletted egy érzékeny társ, egy finom, intelligens asszony, aki a biztos hátországot adta, tapintatosan, alig láthatóan, különleges összerezgéssel. Emiatt is voltatok példaképek számomra és még sokak számára.

Talán a legjobb példa egy emlék. Évtizede is van, hogy Pusztamonostoron a Doni emléktúra záróünnepségének ünnepi szónoka voltál. Óriási lexikális tudásod, páratlan anekdota kincsed, és irigylésre méltóan élvezetes, magával ragadó előadásmódod nem fogadta el a rád szabott időkeret szorítását. Ekkor egy finom női kéz tapintatosan, alig észrevehetően megérintette a karodat. A válasz részedről egy pillantás volt és egy mondat: *„Tudom Erzsi, mindjárt befejezem.”*

Tisztelt Kapitány Úr! Amikor először találkoztunk is egyenruhában voltam, most a búcsúzáskor is ebben jelentem, jelentünk meg. Mi, a Jászságban szolgáló hagyományőrző huszárok mindig úgy tekintettünk rád mint elöljárónkra. Ebből adódóan – továbbá a lovakhoz fűződő egész életedet végig kísérő szeretetteljes és hozzáértő kapcsolat okán – a huszártiszteknek kijáró legmagasabb katonai protokoll szerint kísérünk nyugvóhelyedre. Egy fekete lepellel letakart fekete hátasló kísér sírodig, hogy méltó módon jelenhess meg a sereg urának trónusa előtt.

Drága Bandi bácsi! Itt az idő! Tudod, a halálod előtt egy nappal különös, vagy talán sorsszerű véletlen folytán a tápióbicskei csatatér mellett jártam, és eszembe jutott a 17 évvel ezelőtti kép, ahogy jöttetek Erzsikével és az unokáiddal a csatát megnézni.

Végig néztél rajtunk, megmustráltad először lovainkat, aztán tizenpár éves siheder huszár fiainkat, majd a mutató ujjadat felemelve, a fiúkra tekintettél és azt mondtad nekem: *„Atya! Majd akkor akarok meghalni, ha már ezek elbírják vinni a koporsómat!”*

Kapitány Úr! Alázatosan jelentem, már elbírják, és itt vannak, már aki megmaradt belőlük.

Nyugodj békében drága Bandi bácsi! Köszönöm, hogy a barátod lehettem!”

Ézsiás Vencel
hagyományőrző huszárkapitány

A kunszentmiklósi Fehér család felsőfokon

Kunszentmiklós az évszázadok során több száz rendkívüli tehetségű atyafit bocsátott a haza szolgálatára. Volt olyan család is, aki generációs láncolatban több híressé vált fiát indította el a siker útján. Ilyenek voltak Szász Károly leszármazottai (Vargha Tamás, Varga Domokos, Balázs, Tamás). Ilyen család volt Kelemen Gergely gimnáziumi igazgató fia, Mór, (Petőfi barátja, koronaügyész) és annak fia, Kornél, országgyűlési képviselőnk, az 1936-os olimpiára utazó sportolók vezetője, városunk jelentős fejlesztője. Ilyen híres család volt a Weiss (Fehér) família is. Fehér Géza (1890–1955) régész, fia Géza (1917–2005) régész, és dédunokája, Fehér Bence klasszika-filológia professzor, kinek neve most egy szenzációsnak tűnő ásatás kapcsán került reflektorfénybe. A Sétáló utcai házam (szerényen csak „Felső-Kiskunsági Emlékek Házának” neveztem el) tizenhét éve már nemcsak a Petőfi-, eszperantó-, helytörténeti gyűjtemények tárháza, de városunk kultúrtörténeti gyűjteménye is. Régen elköltözött, elszármazott, egykori kunszentmiklósiak látogatási célpontja ez a magángyűjtemény. *(folytatás a 24. oldalon)*

(folytatás a 23. oldalról)

Egyre többen jönnek olyanok is, akiknek az ősei egykor itt laktak, de ők már máshol születtek. Ez utóbbiak közé tartozik Fehér Bence is.

A 19. század első felében a városiasodó Kunszentmiklósról néhány zsidó család kiszorította az addig dominánó örmény és görög kereskedőket, és tehetségük révén átvették helyüket az iparban és kereskedelemben. Egyben meghatározó elemei lettek a város társadalmának. Rohamos gyarapodásuk bizonyítékai a 19. század vége felé a főutcákon felépített jelentős méretű épületeik sokasága, és a párját ritkító zsinagógájuk megalkotása. 1945 utáni lerombolását történelmi és művészeti bűntényként is nevezhetjük. Természetesen a 120 zsidó elpusztítását mindezek elé kell helyezni.

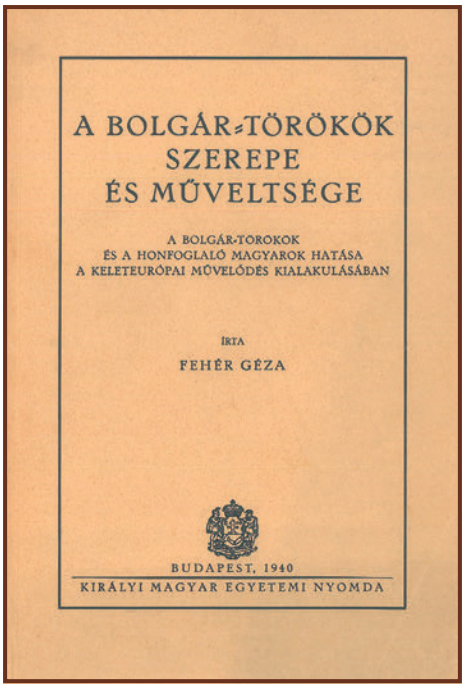

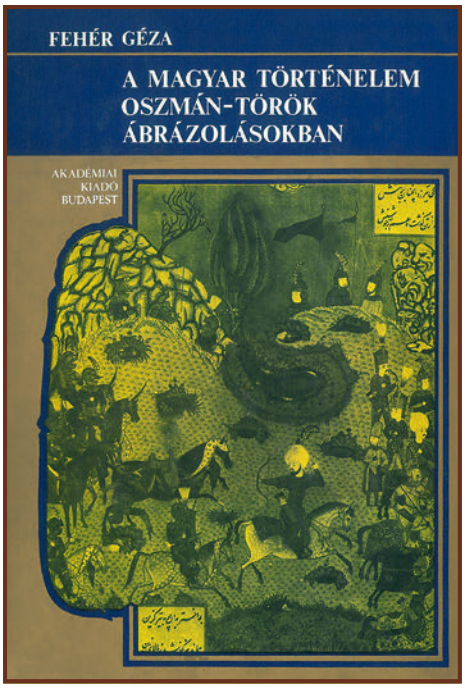

A 19. században megerősödő Weiss családban született Géza (1890), aki aztán Fehér Géza néven a magyar régésztársadalom egyik legmeghatározóbb kutatója lett. Kezdetben a honfoglalás kori szlávok régészeti hagyatékának fellelése és történeti értékelése terén végzett úttörő munkát. 1923-ban a bulgáriai magyar nagykövetség munkatársaként a bolgár-török kultúra rejtelmeiben kutakodott igen eredményesen. Bulgáriának tett tudományos szolgálatai révén a bolgár király állami kitüntetésben, belső köreibe való befogadásában, és barátságában részesítette.

Petőfi születésének századik évfordulóján Fehér Géza felhívta a bolgár király figyelmét, Hriszto Botev költő, szabadságharcos-mártír és Petőfi Sándor párhuzamos jelentőségére, együtt ünnepelhetőségére. Bolgár tudósok részvételével megalakította az ottani Petőfi bizottságot. Bolgár nyelvre fordították költőnk életrajzát és műveit, melyek igen népszerűek lettek. A Bolgár Tudományos Akadémia rendes tagjai sorába fogadta Fehér Gézát. Elévülhetetlen érdemeket szerzett a máig tartó szívélyes bolgár-magyar viszony kialakulásában.

Fehér Géza fia, Géza (1917–2005) szintén régész lett. Az ő kutatási területe a magyarországi török megszállás időszaka és témaköre. Kiemelten a kor török művészete, kultúrája érdekelte, s lett a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos főmunkatársa.

A két Fehér Gézának több értékes, látványosan illusztrált, művészi színvonalú könyve jelent meg. Műveiket ma már csak könyvaukciókon lehet (ha lehet) megszerezni. Gyűjteményemben jó néhány munkájuk megtalálható. Ifjabb Fehér Géza 88 éves korában Budapesten hunyt el.

Ezen cikkem főhőse, Fehér Géza dédunokája, dr. Fehér Bence professzor, a Klasszika-filológia Kutatóközpont igazgatója. Már évekkel ezelőtt bejelentkezett házamba, és azóta is visszajáró kedves vendégem. Érdekes hozadéka barátságunknak, hogy kérésemre lefordította Petőfi néhány versét az ókori szanszkrit nyelvre, melyet ugyan már senki nem beszél, csak a témakör kutatói, például Fehér Bence.

Fehér Bence nevét most felkapta a hír egy szenzációs felfedezés kapcsán. Abasáron ugyanis megkezdődött Aba Sámuel harmadik királyunk sírjának feltárása. A csontereklye megtalálása azért lenne rendkívül fontos felfedezés, mert az Abák az eddigi ismereteink alapján Attila leszármazottjai, mégpedig Csaba ágáról. A tudomány mai állása szerint az Árpád-házi (III. Béla csontjai alapján) uralkodók DNS-e, genetikai jellemzői ismeretesek. Aba Sámuel csontjai révén pedig végleges bizonyítást nyerhet a hun-magyar rokonság. Fény derülhet a hunok származásának vidékére is.

Fehér Bence professzor a feltárás helyszínén megtalált rendkívüli díszítéssel és gótikus minuszkulákkal írt sírfeliratot fejtette meg, mely igazolta, hogy az 1040-es években épített jellegzetes félköríves szentély záródású templomban az Aba nemzettség nagyjai temetkeztek.

Kásler Miklós miniszter és Makoldi Miklós ásatásvezető régész a nemrégen létrehozott Magyarságkutató Központ igazgatója szerint a hun-magyar rokonság eddig is valószínűsített tétele nyerhet bizonyítást ezen feltárás után.

Ezzel egyidejűleg végleges bizonyítást nyerne a székely-magyar testvériség is, hiszen a székelyek mindenkor a hun Csaba nemzetséghez tartozónak vallották magukat. Mindenkori magyar beszédük révén eddig sem volt kétségünk e rokonságról.

A Habsburg, majd a szovjet megszállás idején a magyarság származástörténete ferdítésekkel, hamisításokkal, elhallgatásokkal és téveszmékkel volt fertőzve. Kormányunk ezen hibák kijavítására hozta létre a Magyarságkutató Intézetet.

Fehér Bence professzor és kutatótársai mostani tevékenysége bizonyítja majd az ezerszáz éves szájhagyomány, és leginkább egykor élt kutatók, krónikások leírásai alapján eddig is nagy valószínűségű hun-magyar, és ezzel összefüggésben a magyar-székely rokonságot.

A vizsgálatok lezárása után Fehér Bence a Sétáló utca 7-ben lévő házamban fórumot fog tartani. Ennek időpontjáról értesítést fogok közreadni.

Székely Gábor helytörténeti kutató

A jászkun öntudat dicséretes dokumentuma, a *Jászkunsági évszázadok*

Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatója a könyv rövid bevezetőjében *(A Jászkunság kutatása konferenciák története)* az erős jászkun öntudat meglétével magyarázza a konferenciák történetét, amelynek ez a kötete éppen az ő gondosan megálmodott szerkesztésében jelent meg 2018-ban. Kiadója a Jász Múzeumért Alapítvány. Szép tisztelgés volt ez az immár IX. konferencia-anyag a 2014-ben éppen 140 éves Jász Múzeum előtt is. 24 tudós kutató tette le az asztalra a munkáját! Gyönyörűséges a könyv külleme, a borítón Sterió Károly festménye, a *Néptánc Jászberényben* (1857) örökíti meg a korabeli utcai népünnepély életes pillanatait, és hívogat bennünket is, hogy kinyissuk ezt a gazdag gyűjteményt, amelyben a szerzők jól összeszedett, szemléletesen elrendezett írásai színesítik a jászkun évszázadokat.

Fodor István régész kizárásos mérlegeléssel állapítja meg *Az Észak-Kaukázus és a honfoglalás előtti magyarság* című dolgozatában, hogy *„a régészeti adatok semmiben nem támogatják a magyarság kaukázusi jelenlétének ötletét”*.

Selmeczi László régész szintén hipotéziseket mérlegel, amikor *A jászok betelepedése a Jászságba* címmel értekezik. Főleg nyolc jeles tudós nézetével szembesül. Hogy mennyi találgatás, cáfolatkísérlet vezet el a biztosan mondható végeredményhez, ezt ízlelhetjük Selmeczi okfejtéseiben. Az a biztos, hogy *„a négyszállási jászok a 13. század közepén telepedtek le a későbbi Jászság területén”*, és *„A régészeti leletanyagban semmiféle nyoma sincs annak, hogy a Jászság területére a 14. század közepén tömeges betelepítés történt volna”*. (Tehát maradunk az irányadó 1239. március 27-i, illetve az 1246 előtti-körüli dátumnál: IV. Béla fogadja Kötöny kán népét, majd a tatárjárás után behívja a kunokat.)

Pálóczi Horváth András régész *A kunok korai történetének fő problémáit* tárja elénk. Előbb áttekinti a kunok elnevezéseit. *„A quman minden bizonnyal színnévből lett népnév, jelentése 'fakó, sápadt.'” A kun és a qun népnév* kapcsán előbb Németh Gyulát említi, aki szerint *„a qun és quman név egyazon népre vonatkozik”*. Vásáry István véleménye szerint *„a Quman és Qun nevek összetartoznak, és így a magyar kun név is a kunok egyik önelnevezésére megy vissza”*. Györffy György viszont azt tartja, hogy *„a kun népnevet a magyarok ragasztották rá a kumanokra.”* Ezután a régész *„az egész 11-13. századi kun népességre vonatkoztatott kuman, illetve kipcsak elnevezés”* hátterével foglalkozik. Végül részletesen vizsgálja a 11. századi migráció belső-ázsiai hátterét.

Szabó Géza régész dolgozatának címe: A Nart-eposz a bronzkori és a korai vaskori leletek tükrében. Vagyis *„a Nart-eposz alapján értelmezhető, bronzkori és kora vaskori leleteinket”* vizsgálja: *„azokra a csontokra térek ki részletesebben, amelyeket Selmeczi László a legrejtelmesebb állatcsont darabkáknak tart.”* A négyszállási középkori jász sírokban

A könyv borítója

ugyanis Selmeczi óvó-, védő talizmánokat talált, állatcsontdarabkákat, nyúl sarokcsontokat, juh asztragaloszokat (ugrócsontok, a lábtő csontjai), *„amelyeket nyakba függesztve viseltek, amelyek azonban ékszerként, használati tárgyként nem értelmezhetők”*, vagyis szakrális szerepük volt, például termékenységvarázsló, könnyű szülést elősegítő. A népvándorlással hozható kapcsolatba az asztragalosz-leletek Keletről Nyugatra való elterjedése. Fontos megállapítása a jászokra vonatkozóan: *„Az indoiráni népek bevándorlása a késő bronzkor – korai vaskor időszakától a népvándorlások keletről érkező sorozatos hullámai miatt – mint azt a Négyszállás I. temető sírjaiban talált, az oszét területekről a 13. század közepén beköltöző jászok átfúrt asztragaloszai is bizonyítják – a Kárpát-medencében a középkorban is tartott.”*

Tálas Nándor történész *A kunok taktikájáról* értekezik. *„A taktikai mozgékonyságot a nomádok alaposan kihasználták a nyílt mezőkön az ellenség gyalogságával szemben, de a lassabban és merevebben mozgó (mozgatható) európai típusú lovassággal is sikerrel mérkőztek meg számos alkalommal.” „A kis létszámú nehézlovasság mellett pedig a sereget közepes- vagy könnyűlovasok alkották, a gyalogság gyakran csak elenyésző vagy teljesen alárendelt szerepű volt, általában segédcsapatok alkották.”*

„A 13. századi ábrázolásokon a mongolokat is gyakran igen nehéz páncélokban láthatjuk”. Részletesen ír az 1099 május eleji przemysl-i csatáról, amikor a kunok Könyves Kálmán királyunk seregét a vár alatt szétverik és hazakergetik. Említi az 1278. augusztus 26-ai morvamezei csatát is, ahol I. (Habsburg) Rudolf német király és IV. (Kun) László hadai legyőzik II. (Premysl) Ottokár cseh király seregét: *„…a kunok tipikus könnyűlovas harcmodort követtek.”* Megállapítja azt is, hogy *„a mongolok ellen valós ellenállást szinte csak a kunok tudtak felmutatni”*.

Hidán Csaba László régész, történész, harcművészet-oktató azt vizsgálja, milyen a *Páncélhasználat a sztyeppei lovas népeknél a 10–13. században.* Bőséges tény- és képanyag bemutatása után meggyőző a summázat.

„A lóhátról való nyilazás a legfontosabb tényező, ami a sztyeppei nomádok páncélhasználatát kialakította. Akár a szkíták korában, akár a 10. században, akár a késő-középkorban e népek olyan páncélokat használtak, amelyek lehetővé tették a nyilazást előre és hátra egyaránt, valamint a lándzsavívást és a nyeregben a gyors le- és elhajlásokat”.

„A nyilazáshoz és a lándzsavíváshoz mindkét kezet használni kell. Éppen emiatt a páncél jelentősége megnő a sztyeppei lovasoknál, mert miután felvették a páncélt, mindkét kezük szabad maradt. Pajzs használata esetén csak az egyik kéz használható támadó fegyver forgatására. A keleti és nyugati harcmód és a páncélhasználat köz itt van a nagy különbség”.

(folytatás a 26. oldalon)

(folytatás a 25. oldalról)

Tóth Péter történész beszámol, milyen volt *A jászok adózása a középkorban*. Kifejti: adóztak bizony, csak másképp! Ami valamelyest rámutat a kun és jász öntudat nyitjára is: *„valószínűnek látszik, hogy a jászok, mint királyi jobbágyok adózása a középkorban megfelelt az egész országban érvényes adózási rendnek. Voltak azonban nagyon jelentős különbségek is: egyrészt a különféle adófajtákat egy rögzített összegben meg kellett váltani, és ez az összeg nem változott, miközben az adófizetésre kötelezhetők száma folyamatosan és jelentősen növekedett; ezt a későbbiekben az érintettek bátran értelmezhették úgy, mint kiváltságos állapotot.*" A cenzus a pénzben fizetendő kilenced, az akó a kilencednek megfelelő terményadó. *„A jász kapitányoknak elsősorban ezt az adót kellett fizetniük, (…) egy kiváltságlevél elárulja, hogy négy szállás – Berény, Fényszaru, Árokszállás, és Négyszállás – 1473-ban 500 forintot fizetett cenzus címén, mégpedig részletben, Szent György és Szent Mihály napján*". 1514-ben viszont a XXIII. törvénycikkely úgy rendelkezik: *„a királyi birtokokon lakó jobbágyok, közéjük értve a jászokat és a kunokat is, ugyanazokra az adókra és szolgálatokra legyenek kötelezve, mint az ország többi jobbágya.*" *Tóth Péter szerint „kellett dézsmának lennie*". Az egyházi intézmények fenntartására szolgált, *„valószínűleg nem a püspöknek szolgáltatták, hanem közvetlenül a papjaiknak.*" A katonai szolgálatról megjegyzi: *„Lehetséges, sőt nagyon valószínű, hogy kezdetben a katonai szolgálat, azaz a személyes hadba vonulás minden arra képes jászt terhelt; az is bizonyos azonban, hogy a 15. században már csak a kapitányok voltak kötelezve a hadjáratokban való részvételre.*"

Bánkiné Molnár Erzsébet levéltáros, történész műve a *Jogszokások a Jászkun kerület népéletében*. *„A jogszokásnál nem a bíróság, hanem a közvélemény állít kényszert a norma mögé*". Majd *„a normáknak legtöbbjét (…) a helyi társadalomnak a jogszokásai közül emelték a jogalkotók a szokásjogba*". Bőséges példát hoz a helyi gyakorlatból. *„A község közös haszonvételéből a kapitányt a jogszokás szerint egyharmad rész illette*". *„A redempció előtt a földhasználatot mind a Jászságban, mind a Kunságban a helyi jogszokások szabályozták és a tanács felügyelte*". *„A tanács állapította meg, hogy a község által a földesúrnak fizetendő árenda összegéből a lakosnak mennyit kell a közösbe fizetnie*". *„A redempciót megelőzően senkinek sem volt olyan szántója, amit a maga örökének tekinthetett. Azt, hogy melyik évben hol és mennyi földet szánthat a gazda, a helyi tanács által koordinált és felügyelt közösségi földhasználat szokásrendje szabta meg*". A jogszokás, illetve a szokásrend ellen vétkezőket olykor szinte brutális büntetés érte. *„Jászdózsán 1744-ben írásba foglalták, hogy miként és milyen büntetést kapjanak az Isten ellen káromkodók*": *„(…) minden személyválogatás nélkül az Deresben, vagy is a Templomnál lévő kalodában meg csapatik, vagy is Büntettetik ötven pálczával, vagy 50 korbácsval*".

A régi Nagykunsághoz a tiszántúli kun települések tartoztak. **Bagi Gábor** történész kutatómunkájának címe: *Megjegyzések a Kőrösön túli nagykun területek kérdéséhez a 15–16. században*. Az „északi irányú visszaszorulás" témáját vizsgálja öt kungyanús település (Bábocka, Ecser, Fábiánsebestyén, Öcsöd és Kunszentmárton) esetében, illetve Hatházi Scibes fia Balázs leszármazottjainak birtoklásait, mert ők azok, akik ezt a vidéket és településeit a Nagykunsághoz fűzik.

Nagy Janka Teodóra etnográfus jogi néprajzi műve *Az öregek megöléséről a vének tiszteletéig a Nart-eposzokban*. Ebben, mint írja: *„az öregek megölését helyezem vizsgálatom fókuszába.*" Hozzátesszük: az i. e 8–7. században született oszét eposz némely13–14. századi ciklusában olvasható megölés-motívum önpusztító távoli-kései rokonai még a 20. század művészi feldolgozásaiban is léteztek. Elég, ha csak Sánta Ferenc *Sokan voltunk* (1952) novellájára gondolunk, vagy a japán Fukazava Hicsiró *Zarándokének* (1956) elbeszélésére, amely az „ősi öregasszony-kirakást" örökíti meg. A japán elbeszélésből készült és 1983-ban Cannes-ban nagydíjat nyert Imamura Sóhei-féle film, a *Narajama balladája* az egész világot megrázta.

A tudós rámutat, hogy az öregség helyi értéke a közösség, család, egyén viszonylatában a közösségben elfoglalt szerepétől függ. A település felső részén éltek a harcosok, számukra a legfőbb érték a hősiesség, az erő, bátorság, harci ügyesség. Közéjük tartozott a vén Urizmag. Köztudott volt Urizmag bölcsessége, ravasz bátorsága. A felesége, Satana segítségével sikerül igazolnia, hogy még öregen is hasznos lehet: *„felhívja a figyelmeteket, mekkora sereget kell felszerelnetek*". Szándéka sikerül, *„a fekete-tengeri király marháiból egy egész évig lakmároztak*", mind a három nemzetség. Később a földművelők nemzetsége a közösség nevében úgy döntött, megölik az otthon maradt vénembert. *„Tort rendezünk, meghívjuk rá az öreg Urizmagot, leitatjuk és megöljük.*" *„Eljött az ideje, hogy az öreg bikánkat levágjuk. (…) Ekkor az öreg Urizmag megértette, kiről is van szó, kitalálta, hogy elérkezett a vége az életének.*" A felesége segítségével megjelenő fia azonban a közösségi szokás ellenében megmenti az életét. Az eposzban tehát arra találunk példát, hogy a legöregebb megölésének szokása elavulóban van.

B. Gál Edit történész a könyv legelgondolkodtatóbb karriertörténetét írja meg: *Orczy István, a jászkun „főkapitány"*. *„Lipót király 1702. március 22-én az összes kun pusztát 500 000 forintért Ferencz Lajos hercegnek (…) illetőleg a Német Lovagrendnek elzálogosította*". *„Az elzálogosítás a Jászkunság lakossága számára a kiváltságok elvesztését és a jobbágyi sorba való süllyedését jelentette*".

„1714. május 10-én Ferenc Lajos herceg (…) Orczy Istvánt, Heves és Külső-Szolnok vármegye alispánját (…) nevezte ki a kerületek főkapitányává, és bízta meg a lovagrend inspektori feladatainak ellátásával." *Tehát „Orczyt (…) nem a nádor nevezte ki, és nem is tartozott sem neki, sem a helytartó tanácsnak beszámolási kötelezettséggel.*" *Alaposan ki is használta a történelmi helyzet adta lehetőségeit. „1716-ban a kezdődő török háborúk miatt ismét megindult az országban a belső vándorlás. Mivel a Jászkun Kerületben nem volt robotkényszeren alapuló majorsági nagybirtok, s ennek következtében robotszolgáltatás sem, így a terület vonzotta a környező megyék jobbágycsaládjait.*" *Orczy „Különösen a Nagykunság 18. századi újjátelepülésének volt a szellemi irányítója.*"

A Szeged melletti Kiskundorozsma is neki köszönheti létezését.

„1731. április 13-án Orczy István római szent birodalmi bárói címet nyert". III. Károly 1731. április 26-án kiadott oklevelében a Pesti Invalidus Házra ruházta át a földesúri jogokat. A földesúri adminisztrátori tisztséget pár évig *„báró Orczy István egész sor vármegyei község földbirtokosa látta el*". Orczy István (1699 – 1749) élelmes ember volt, 1714 és 1733 közötti húszéves „hasznos" inspektori tevékenysége idején lett kisnemesből báróvá. *„Fekvő birtokainak nagysága meghaladta a 250 ezer holdat*". Ez a harácsoló főúr „korunk hőse" volt.

Papp Izabella levéltáros tanulmányának címe: *Vándorkereskedőkből redemptusok*. Újabb sikertörténet. A görög vándorkereskedők generációi fokozatosan építik ki a saját karrierjeiket: be-

település, alkalmazkodás, beilleszkedés, a légüres tér adta lehetőségek felmérése (boltosok, haszonbérlők, hitelezők), kihasználása (kölcsönzés, zálog, földvásárlás, öröklés) révén, s végül a földszerzéssel megtörténik a jászkun jogok megszerzése, a közéleti szerepvállalás.

„A görög kereskedők a 18. században igen jelentős szerepet játszottak az ország kereskedelmi és hiteléletében". „Szorgalmuk, kiváló alkalmazkodó képességük és személyi tulajdonságuk is hozzájárult ahhoz, hogy a későbbiek során a kiváltságos közösségek egyenrangú tagjaivá váltak".

A 19. század elején már feltűnnek a magyar nevű görögök. *„1802-ben Tóth Mihály és Imre karcagi lakos 6 láncalja földet adott át zálogba Pap István és Szappanos János görög árendásnak 300 forintos tartozásuk fejében". „(…) a görögök a bolt és a ház megvétele után leggyakrabban kertet, szőlőt vásároltak, hiszen erről mondtak le először tulajdonosaik". „1834-ben Kondorosi Mihályt Túrkevén tanácstaggá választották". „Idegen származásuk lassan feledésbe merült, és mint tekintélyes családokat tartották őket számon". „(…) de a 19. század közepétől a görögök helyét és szerepét a Jászkunságban is a zsidó kereskedők vették át".*

Szikszai Mihály főlevéltáros munkája az *Így utaztak hajdanán. A Jászság és a Nagykunság úthálózata a reformkorban. „Különösen rossz volt a helyzet a Tiszántúlon, a Nagykun Kerületben. Hiába vezetett itt Szolnok Debrecen közt a sóút, majd a postaút, a Tiszántúl legmocsarasabb területén kanyargó töltésről rémségeket meséltek az utazók".*

„A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc után a Habsburgok megszervezték a rendszeres postajáratokat". „Sok posta fogadóval kapcsolódott össze: ilyen a ma is álló jászárokszállási fogadó." „Pestről két nagyobb postavonal vezetett, az egyik Hatvan érintésével Kassára ment, a másik Kecskeméten át Szegedre".

„A só szállítása az egyik legtökéletesebben megszervezett ellátási rendszer volt a 18. században Magyarországon". „Erdély sóbányáiból a szárazföldi és a vízi utat egyaránt használták. A vízi út a Maros folyón Gyulafehérvártól Szegedig, majd tovább a Tiszán, Dunán Belgrádig, innen a Dráván Eszékig vezetett. A legfontosabb szárazföldi út az erdélyi sóaknáktól haladt Pest felé". „Ennek jelentősebb állomásai voltak: Déda – Margitta – Székelyhíd – Léta – Pályi – Sáránd – Szoboszló – Nádudvar – Madaras – Fegyvernek – Szentmiklós – Szolnok – Abony – Monor – Üllő – Pest."

Örsi Julianna történész, társadalomkutató írása az *Első generációs értelmiségiek a Nagykunságban.* A 18. századtól vizsgálja az értelmiségi pályákat a 21. század elejével bezárólag. *„A Nagykunságban a török kiűzése, az Alföld újranépesedése után idegen származású, elsősorban új (kis)nemesek leszármazottjai kerültek értelmiségi állásokba". „Az első orvosokat (chirurgusokat) valószínűleg az 1730-as nagy pestisjárvány idején a beszállásolt katonaság és a lakosság életének megmentése miatt ugyancsak a felsőbb szervek küldték a Kerületekbe. (Így került Karcagra Laczka János chirurgus is, az egyik jegyzőgeneráció őse.)"*

„A helyi értelmiségi réteg kialakulásáról az 1770-es évektől beszélhetünk. Ez a réteg összefonódva a redemptus családokkal részt vett a helyi társadalomirányításában". „Első generációs értelmiségivel azonban a 19–20. században is találkozunk". Ők a történelmi (úri) értelmiség mellett a polgári értelmiséget képviselik. *„Elválasztotta őket a származásuk, társadalmi körülményeik, életfelfogásuk és értélrendjük". „Az 1940-es évek második felében bekövetkezett politikai átrendeződés jó néhány nagykunsági szegény kisdiák részére megnyitotta az utat a továbbtanuláshoz".* A szerző politikai karriereket is említ. *„A fényes szelek útján helyben is kialakult a paraszt-értelmiségi réteg. Ők alkotják az első generációs értelmiség egyik csoportját. A másik az elüldözött gazdag parasztok leszármazottai, a harmadik a politikai pozíciókba kerültekből kialakult csoport".* Napjainkban *„A helycserék, gazdasági-politikai döntések átrendezték a helyi társadalmi hierarchiában a családok, egyének helyét, szerepét. Az értelmiségi pálya veszített vonzerejéből".*

Farkas Kristóf Vince történész *A rejtélyes kiskunfélegyházi kézirat* című cikkében kinyomozza, ki a szerzője a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumban található különös iratnak, amelynek címe: *Jászok és Kúnok Ismérete, és azok Birtokainak Le Írása.* Ez a mű Írattatott *Jász Apáthi Városában 1799ik Esztendőben. „A teljes kéziratot Tóth János, a Jász Múzeum igazgatója adta ki 1976-ban". „A leghosszabb leírást Jászberényről olvashatjuk, de Kiskunhalasról, Karcagról, Kiskunfélegyházáról, valamint Kunhegyesről is bő leírás található".* A történész rájön, hogy a nagy helyismerettel rendelkező író írásképe nem lehet azonos idősebb Bedekovich Lőrinc írásképével, mint korábban hitték, hanem nagy valószínűséggel *„Horváth Péter, a Jászkun Kerület aljegyzője és a jászberényi gimnázium igazgatója"* a szerző.

Bathó Edit etnográfus *„Szabad valék mint a szárnyas madár…" Kiss Ágoston jászladányi tanító kéziratos könyve a 19. századból* című tanulmánya elöljárójában kiemeli a 16. századtól jelentkező kéziratos könyvek jelentőségét, köztük a 18-19. századi „népieket." Ezután tér rá Kiss Ágoston (1823 – 1891) jászladányi tanító négyrészes kézírásos naplójára. Kiss mindent lejegyez. Hitelesen ír a nagycsaládjukról, a ladányi iskoláról. Drámaian írja le az 1831-es dühöngő kolerajárvány elleni helyi küzdelmet. 1840-ben, 17 évesen nyakába veszi a világot. Megragadó a daccal teli hősiromantikus elhatározása: *„Így a sorsom magam kezébe vettem, apám nem gyámolított többé, nem volt vezér, nem volt tanács adó."* Kismaroson 1841-ben önkéntesnek áll be a császári-királyi hadseregbe.10 esztendőre kötelezi el magát katonának: Milánó, Dalmácia.1848-ban harcol a rácok ellen. 1850-ben Nagyváradon a katonai csendőrség kötelékébe lép, újabb 5 év. Aztán tanító Tiszaföldváron majd Tiszakécskén, Jászladányban: *„végtelen kitartása, tanulni akarása révén mégis elérte, amit annyira szeretett volna, tanító lett."* Naplójában a megörökítést is a tanító szándék vezérli.

Pethő László szociológus *Egy politizáló menedzser a közelmúltból* című munkája átvilágítja *„a szocialista időszak Jászberényének"* kulcsfiguráját. Gorjanc Ignác (1924–1987) életútjának kisebb-nagyobb mozzanatait is érzékletessé tudja tenni. Családja gyökerei a mai Szlovéniába, Celjébe vezetnek. Apja *„Csepelen, a viharos gyorsasággal fejlődő Weis Manfréd Művekben vállal állást".* Ő is az apja nyomdokain halad. Az *„esztergályosból – némi munka melletti tanulás árán – mérnök lett". „1953-ban kapott diplomát", „a magas szinten képzett kádernek"* Jászberényt szánták. 1854-ben főmérnök lett, 1955-ben igazgató.1957-ben indul meg *„az elektromos hűtőszekrények gyártása".* A Heller-Forgó hűtőtorony termékük *„1958-ban a Brüsszeli Világkiállításon aranyérmet nyert".* A gyár *„1964. januártól Lehel Hűtőpépgyárként működött, Jászberény lett a központ, ettől kezdve ide tartoztak a budapesti és a sárvári gyáregységek is. Gorjanc igazgató is előbbre lépett, vezérigazgatói teendőkkel bízta meg a minisztérium". „1967-ben teljes jogú parlamenti mandátumot szerzett". „A hetvenes évek közepére Gorjanc befolyása a csúcsra ért, akkorra egyértelműen tagja lett a magyar elitnek".* Gorjanc idejében, *„Az adott időszakban látványos jóléti beruházásokat hajtott végre a Hűtőgépgyár".*

(folytatás a 28. oldalon)

(folytatás a 27. oldalról)

Kiss Erika újságíró, helytörténeti kutató *Jászárokszállás zsidóságának emlékeiből* értekezik. A betelepülésről, a Jászságban szolgált rabbikról, az árokszállási zsidók emlékeiről, a 2000-ben megjelent *Emlékképek* kiadványról. A dolgozatot a *Barangolás a temetőben* zárja. A hat rabbi egyike Kálmán Ödön, aki *A zsidók letelepülése a Jászságban* (1916) című művében pótolhatatlan adatokat, információkat közöl az életükről.

Vincze János Farkas történész munkája *A jászladányi zsidóság politikai szerepvállalása.* Többek között ír a település nehézségeiről, a holokausztig vezető útról, a Kossuth-kultuszról, a megmaradásért való lavírozásról, a kommunista szerepvállalásról.

„Összességében elmondható, hogy a jászladányi zsidóság széles politikai palettán mozgott, a szélsőséges baloldali irányzatoktól az apolitikuson át az egészen konzervatív, néha már-már nacionalista jobboldalig. Jól kitűnik az is, hogy mennyire az egyéni döntések, a családi háttér, a szocializációs környezet a meghatározók, és nem a sokat hallatott sztereotípiák".

Cseh Dániel történész politikatörténeti írása az *Önkormányzati választások Jászberényben (1890–1902). A hideg polgárháború időszaka.* A kiegyezés előtti politikai kultúra felvázolása után a századvégi pártcsatározások részletekbe menő kusza, szövevényes küzdelmeiről szól. Kiemeli az úri párti Elefánthy Sándor és a paraszt párti Koncsek István szerepét, majd a Szabadelvű Párt térhódítását, gróf Apponyi Albert Nemzeti Pártjának és a Szabadelvű Pártnak az egyesülését 1900-ban.

Kókai Magdolna etnográfus *Az emberélet fordulóihoz fűződő hiedelmek a Jászságban (születés, házasság, halál)* témával foglalkozik a hagyományos paraszti társadalomban. A gazdag tárházú babonás hiedelemvilág mágikusan befolyásoló eljárásainak sorát nyitják meg a *születés* témakörén belül *A lakodalmon végzett mágikus cselekvések.*

Ezt követik *A terhességhez és szüléshez kapcsolódó hiedelmek,* illetve *A gyermekágy időszakához és a kereszteléshez kapcsolódó hiedelmek.* A *házasság* körében tárgyalja az ismerkedést, a szórakozási alkalmakat, a szerelmi kötéseket, a jegyességet, az esküvő napján történteket. A *halál* kapcsán a halál előjeleire, a halál beálltára, a halott mellé helyezett tárgyakra, a halott lelkére vonatkozó hiedelmeket részletezi a szerző. Szükséges néhány példát is idéznünk. *„Ha születéskor az újszülött nagyon sír, goromba lesz, ha kicsit, szelíd lesz". „A lányok cédulákra férfineveket írtak, és belegyúrták egy-egy gombócba, amelyik a főzéskor legelsőnek feljött a víz tetejére, az rejtette a jövendőbeli nevét".* A kiszemelt legény megszerzésére való volt a *megétetés:* ilyenkor a lány *bájolót* tett a legény ételébe vagy italába, például a pogácsába belesütötte a szeméremszőrzetét. A *„fiúutód születése érdekében azt tanácsolták a férjnek, hogy kössön kostökzacskót a nemi szervére". Analógiás mágia: „Petrezselymet kellett vóna lopni, akkor nagyhajú babája lett vóna." Érintkezési mágia: „ha az anyát terhessége alatt megdobják, vagy ráesik valamely tárgy, és hirtelen odakap, a születendő gyereken ugyanott és ugyanolyan alakú anyajegy lesz."*

Bartha Júlia etnográfus, turkológus témája a *Keleti hatás a népviseletben – a cifraszűr példája. „A szűr, ez a jellegzetesen magyar pásztorviselet szűrposztóból vagy abaposztónól készült nagy gallérú viseleti darab".* Figyelemre méltó, hogy *„a kisázsiai törökök máig viselt pásztorköpönyegét aba-nak hívják". „A szűr első írásos említése is csak a 16. század elejéről való, az 1526–1541 között íródott Kazinczy Codex említi. 1570-ből való: „Nicolaus Zywzabó." „A szűr szabását a 19–20. századi darabokból ismerjük. Nem lehet tudni, hogy a megelőző századokban milyen ruhafélékben lappangott. A 19. században a magyar parasztság viselete volt." „A szűröket a galléron, az elején, az oldaltoldásként szolgáló aszajon és az ujjak végén díszítették".* A szűrök díszítései tájtípusokban és a tájtípuson belül is különböznek egymástól (Jászkunság, Alföld, Debrecen, Hajdúság, Bihar-Erdély, Felföld, Dunántúl, illetve egyes kun városok sajátos díszítései). A *„cifraszűr viselete a 21. században újra feltámadt", „a Hortobágyon immár évente, június utolsó hetében megrendezik a cifraszűr-találkozót".*

Mészáros Márta etnográfus dolgozata a *Lakodalmi sütőasszonyok a Kiskunság falvaiban és mezővárosaiban.* Elgondolkodtató hatással érzékelteti, hogy a lakodalom *„hogyan lett egy hagyományokat ápoló, a családi összetartozását erősítő tevékenységből a különlegességet, az egyediséget, sőt a különcséget kiszolgáló üzleti vállalkozás".* Megváltozott a lakodalmak tartásának ideje és helye. Az 1940-es évek végéig még erősen élt a hagyomány. *„A menyasszony rokonai a lányos család vendégei voltak, míg az esküvő után a menyasszony a férje házába és családjához ment ünnepelni. Éjfélkor a menyasszonyos ház vendégei átmentek a vőlegényes házhoz, őket nevezték kárlátóknak, majd együtt mulatott tovább a vendégsereg. A Felső-Kiskunságban úgy mondták, hogy mire a fektetőre került a sor, addigra átvitték a menyasszonyos háztól a süteményeket".* És elmaradhatatlan volt a lakodalmi *kulcsos kalács,* amelyet *rostélyosnak* is neveztek.

Az 1950-es években és az 1960-as évek elején a *„legfontosabb változás a közös vacsora volt. (…) Legtöbbször a ház udvarán felállított sátorban tartották a lakodalmat. A tevőleges munkának hathatós irányításra volt szüksége. A pörköltfőzést a főzőemberre bízta a család, míg a többi étel elkészítésének tevékenységére fogadták fel a főző- vagy sütőasszonyt".*

Az 1960-as évektől azután a sátoros lakodalmak mellett megjelentek a kultúrházakban, vendéglőkben tartott ünnepélyek. *„A családi főzés fokozatosan elmaradt".* Az ezredfordulón pedig *„a hivatásos cukrászok veszik át helyüket".* Régebben a sütőasszonyoknak *„kézzel írott receptes füzete"* volt. Régebben *„a vendégek >összehordták<a lakodalmi ételek alapanyagát, majd közösen elkészítették". „Aprósütemények mellett külön szerepelt az újasszony éjféli kínálós süteménye, amely lehetett hagyományosan rétes, majd ezt felváltotta az>Őszibarack<vagy más különleges sütemény".* Mindezek helyét *„lassan a nagytömegű termékeket előállító vállalkozások veszik át".*

A kötetzáró dolgozat **Virágné Juhász-Nyitó Klára** etnográfus, zenepedagógus műve. A címe: *Jászsági hagyományok fenntartásának lehetőségei az óvodapedagógiában.* Az országos alapprogramba (játék, verselés, mesélés, ének, zene, énekes játék, gyermektánc, rajzolás, mintázás, kézimunka, mozgás, a külső világ tevékeny megismerése, munka jellegű tevékenységek, a tevékenységekben megvalósuló tanulás) – frappáns módon, nagyszerűen be lehet építeni a jászsági meséket, népi gyermekdalokat, gyerekjátékokat is. Megjelenhetnek itt például az időjóslás, a fiús játék (a kukoricaszárból készített szekér), a lányos játék (a csuhéból készített baba), az *Adj, király katonát* mozgásos népi játék, a *Dombon törik a diót* énekes játék és a találós kérdések egész sora.

Azt hiszem, ez a könyv igen színes képekkel gazdagító örökítés. Nagyon jó szolgálatot teljesít, és hellyel-közzel nagyon jól hasznosítható a közoktatásban is.

Rideg István
ny. magyar-történelem szakos
középiskolai tanár

Utak, távolságok a Jászságban és a Nagykunságban a folyószabályozások előtt I. rész

A mai ember – aki már lovas fogatot csak imitt-amott lát, lassanként csak versenyeken – nemigen gondolkodik el azon, hogy dédapái és régebben élt felmenői, hogyan, mivel közlekedtek, s honnan hová mennyi idő alatt értek el. Érdekes módon a kutatók többsége is megelégszik azzal, hogy rögzíti a tényt „*Y vagy Y látogatást tett ebben vagy abban a városban, faluban rokonainál, vagy éppen bekerekezett egy-egy vásárra*".

Magyarország minden tájának – beleértve mai megyénk területét - igen mozgalmas és változatos történelme volt. Ez a történelem – Shakespeare szavaival élve – két színen játszódott le. Az első felvonás a folyószabályozásokig és a mocsarak lecsapolásáig tartott, melynek természeti keretei (színei) ezer esztendőn keresztül szinte azonosak voltak, vagy csak alig-alig változtak. A folyók, patakok, erek kanyargásai, újonnan kialakult medrei, lefűződései jelentettek újdonságot időről-időre. Érdekes az is, hogy az 1300-as évektől 1900 környékéig tartó mintegy hatszáz év egységes éghajlati korszakkal, az ún. „kis jégkorszakkal" jellemezhető nemcsak szűkebb pátriánkban, hanem egész Európában is. Az 1-2 fokkal alacsonyabb átlag hőmérséklet mellett, a bőségesebb csapadék jellemezte a korszakot. Ez éppen az olyan tájakon segítette a mocsarasodást, és tette szinte lehetetlenné a közlekedést, mint az Alföld középső vidéke, így a Jászság és a Nagykunság.

A két kiváltságolt terület vízviszonyai, s ezzel kapcsolatban az útviszonyai között az volt a különbség, hogy a Jászságban a Zagyva-Tarna rendszerének kanyargós, csak helyenként kiszélesedő árterülete és mocsarai között az utak kanyargósabbak, megjárásuk több időt vehetett igénybe. A Nagykunságban a jóval nagyobb folyó, a Tisza ölelésében, és a széles mocsarak szorításában a közöttük levő területek is nagyobbak voltak. Míg a Jászságban ilyennek a Jászberénytől nyugatra és délre fekvő, valamint a Jászkisér-Apáti térségtől északra húzódó vidékek nevezhetőek jobban járhatónak, addig a Nagykunságban Kunhegyestől Madarason át Karcagig, illetve Madarastól északra is tágasabb földek feküdtek. Ezzel együtt a kisebb-nagyobb erek mindkét területen megnehezítették a közlekedést. A 18. század közepén megkezdődtek a rendszeres vízi munkálatok, s egészen a 19. század végéig tartottak. Az utak állapota azonban a száraz, és az esős évszakok függvényében jelentősen változott. Bár a száraz utakon jobban lehetett haladni, de a porfelhők, a megmaradt kátyúk sok akadályt jelentettek. Az esős évszakban sok részen teljesen lehetetlenné vált a szárazföldi utak használata, s ekkor bizonyára mindkét vidéken többet használták a kis csónakokat, amelyekkel biztonságosabban lehetett közlekedni.

Ha a két-ötszáz évvel ezelőtt élt eleink életét jobban meg akarjuk érteni, valamelyest tisztában kell lennünk munkájukkal, annak természetével, időigényével. Igen jó segítséget nyújt az időhatárok meghatározásánál az I. katonai felmérés térképlapjaihoz készített szöveges leírás, amely egységesen 12 pontban fogalmazta meg egy-egy helységgel kapcsolatos tudnivalókat. Ez a leírás természetesen a katonaságnak szólt, ennek megfelelően kell kezelni az adatait, de nagyon hasznos ismeretekhez juthatunk egész Magyarország falvai és városai vonatkozásában. Dolgozatunk szempontjából a 4-5. pont érdekes, amely a településnek a szomszéd helységektől való távolságát határozza meg órákban. Ez a praktikus megközelítés még apróbb pontatlanságai ellenére is felbecsülhetetlen, hiszen segítségével a szabályozások és lecsapolások előtti korok emberének idő felhasználását rekonstruálhatjuk. Vizsgált tájunk, a mai Jász-Nagykun-Szolnok megye térségének érdekessége és egyedisége, hogy a Tisza és mellékvizei keresztül-kasul járták a vidéket jelentősen megnehezítve a közlekedést. Jelen munkában az egész megye áttekintése lehetetlen, csak a Jászság és a Nagykunság régióját vizsgáltam meg - helyszűke miatt - vázlatosan.

A Jászság

Fodor Ferenc és Nemes Gerzson, valamint mások munkássága alapján a terület vízrajza, s az azzal kapcsolatos gondok évtizedek óta ismertek az olvasók előtt. A folyók, patakok az Északi- középhegységből kiérve, hordalékukat lerakták, esésük szinte a minimálisra csökkent, így kisebb-nagyobb mocsarak alakultak ki, melyekben aztán a víz lassan mozogva, időnként el-eltűnve folydogált. Áradáskor viszont láptengerré változott a táj, melynek mintegy 30-35%-a állott időszakosan víz alatt. Az I. katonai felmérés leírásában a következőket olvashatjuk, például Jászberénynél: „*Az országutak tartós esőzés idején nagyon rosszak… Az országút a Zagyván át a város alatt, a malom és a szőlőskertek között, majd tovább Pusztakerekudvar irányába vezet, csak alacsony vízállás esetén járható…*"

Szinte minden jász helységre vonatkozik az a megjegyzés, amelyet Jászárokszállásnál találunk:

„*Mind az itteni országutak, mind az egyéb utak száraz időben jók, és mindenféle járművel járhatók, de nagy esőzések idején a zsíros, nehéz talaj következtében feneketlenül sárosak és csaknem járhatatlanok.*" Azok az utak, amelyeket a katonai felmérők járhatónak ítéltek meg, szinte mind homokos terepen vezettek át, például Felsőszentgyörgy, Fényszaru és Monostor térségében. Ugyancsak jónak minősítik a közlekedési feltételeket a száraz évszakokban, főként észak felé. A Jászság földrajzi helyzete mindenkor jobb volt a Nagykunságénál, amelyet sokkal nagyobb vízrajzi akadályok választottak el az Alföld más vidékeitől. Sőt a jász települések mindenkor hasznot húzhattak abból a tényből, hogy a feudális Magyarország egyik fő kereskedelmi útvonala tőlük nem kis távolságban vezetett Lengyelország felé.

Nézzük ezek után, hogy amennyiben egy vásárra igyekvő, vagy más ügyeit intéző jászsági lakos nekiindult, mennyi idő alatt remélhette azt, hogy célját elérhesse. Mivel Jászberény volt a központ, s igazgatási-jogi szerepe mellett gazdaságilag is kiemelkedett, ezért elsősorban oda igyekeztek az emberek. A 18. század végén három településről érhetett Berénybe leghamarabb az oda tartó paraszt, nemes vagy polgár. Jákóhalma, Kerekudvar, Mihálytelek falvakból 2 órán belül bejuthattak a központba. Négy órán belül Dósáról, Monostorból és Fényszaruból szekerezhettek ide. Ha figyelmesen nézzük, és a térkép is előttünk van, levonhatjuk azt a következtetést, hogy a messzebb fekvő utóbbi két helységből bizonyára sokkal jobb út vezetett a jász centrumba, mint a Tarna-menti vizes, lapályos területek kerülgetésével Dósáról.

Ugyanilyen a helyzet a négy-határányi távolságra fekvő településekkel is. Ezek: Alattyán, Jánoshida, Farmos, Nagykáta, Szentmártonkáta, Ladány, Árokszállás, Apáti és Kisér. Utóbbi kettő Mihálytelken

(folytatás a 30. oldalon)

(folytatás a 29. oldalról)
keresztül, Árokszállás Dósán át. Végül a leghosszabb utazási időt természetesen a Jászságon kívüli, illetve a Jászság pereméről kell áldozni arra, hogy Jászberényben a dolgait intézhesse az, akinek feltétlenül kell. A Leírás (Tápió) Szecsőt, Jászalsószentgyörgyöt (Ladányi Szentgyörgy), Újszászt sorolta fel ebben a kategóriában.

Mivel a 19. század közepéig tartó, nagyjából egyöntetű természeti viszonyok alig-alig változtak ezek az adatok – kis megszorítással (katonai felmérés igényei) - a korábbi évszázadokra is állnak. A privilegizált Jászság etnikai-kulturális-gazdasági-igazgatási egység volt, melyet még a török is jóváhagyott, szemben például a Nagykunsággal, amelyet saját közigazgatásában feldarabolt. Ennek oka lehetett a jól szervezett igazgatás, és a gazdasági összetartozás is. Dolgozatunk szempontjából ez azért fontos, mert ezekben az időkben, ahogyan Györffy István fogalmazott: *„Bizony nagy dologra szánta el magát száz év előtt egy utas, aki pl. Erdélyből Pestre akart jönni. Végrendeletet tett, felpakolt egy pár hétre való élelmet, aztán nekivágott a világnak."*

Persze itt erről nincs szó, de oda-vissza azért a Jászságban is eltelhetett egy-két nap azzal, hogy elérjenek a központba. Ha még tovább akartak menni, mondjuk Árokszállásról Alsószentgyörgyre vagy Apátiba, bizony fel kellett málházni és készülni a várható viszontagságokra. A ma megszokott utazásokra, például Jászberényből Szolnokra vagy Karcagra nem is igen lehetett számítani, hacsak valamilyen személyes jellegű dolga nem akadt az embernek.

Jegyzetek és felhasznált irodalom

Cseh Géza: A Jászkunság és Külső-Szolnok vármegye leírása (1782–85), Szolnok, 1995

Fodor Ferenc: A Jászság életrajza, Budapest, 1942

Elek György: Karcagi csárdák és vendégfogadók a 18–19. században. In: Zounuk 33.10.

Frisnyák Zsuzsanna: A magyarországi közlekedés krónikája. BP. MTA–TTI., 2002

Györffy István: Alföldi népélet, Budapest 1983 (361-365)

Nemes Gerzson: A Zagyva- és a Tarna völgy Jászkerületi vízügyeinek krónikája (1279–1786) Szolnok, 1981

Ujfalussy Sándor: Jelentés az utakról, hidakról és töltésekről. Madaras, 1830

Palugyay Imre: Jász-Kún Kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854

Veresegyházi Béla
helytörténeti kutató
folytatjuk

Olvasói vélemény dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna: Szeretetszolgálat Jászberényben 1950–től című könyvéről

A második világháború után, az 1945. esztendőt követően, a Szovjetunióból Magyarországra visszatért és hatalomra jutott Rákosi Mátyás által vezetett pártállam súlyos csapásokat zúdított a katolikus egyház vezetőire, a papságra és a hívek kisebb-nagyobb közösségeire. Kezdődött mindez a vallásos társulatok, hitbuzgalmi csoportok működtetésének betiltásával, és 1948-ban folytatódott az egyházi iskolák államosításával. 1949-ben Mindszenty József esztergomi érseket, az ország bíborosi ranggal rendelkező hercegprímását koholt vádak alapján bíróság elé állították és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. (Ilyen még soha nem fordult elő a magyar katolikus egyház ezeréves történetében.) De még ez sem volt elég, mert a katolikus püspöki kar nem volt hajlandó tárgyaló asztalhoz ülni és aláírni az előre elkészített nagybetűs „Megállapodás" okmányának szövegét. Ezért aztán 1950-ben megvalósult az állam ördögi terve: az ÁVH (államvédelmi hatóság) egy júniusi éjszaka leple alatt a szerzetesek nagylétszámú csoportjait – a férfi és női kolostorokból egyaránt – megfélemlítés céljából, leponyvázott teherautókon elhurcolták az ország egyik részéből a másikba. A nyári hónapok elteltével államosították a szerzetesházakat, ahová a lakók többé nem térhettek vissza. A püspökök testülete a további durva intézkedések megelőzése érdekében hajlandóságot mutatott a tárgyalásokra. Eközben az állam feloszlatta az összes szerzetesrendet, kivéve a bencéseket, piaristákat és ferenceseket, valamint a Miasszonyunk iskolanővéreket, akik csökkentett tanári létszámmal 2–2 gimnáziumot, tehát összesen nyolcat újra működtethettek a sokszáz volt egyházi középiskola közül. Így a szerzetesek többsége utcára került, a szerencsésebbek egyházmegyei papi beosztást kaphattak, mások gyárakban, üzemekben helyezkedhettek el, jónéhányan börtönök, internáló táborok foglyai lettek. Legnehezebb sors várt az időskorba jutott, betegségekkel küzdő, otthontalanná vált szerzetesnőkre, vagyis az apácákra. Őket a megállapodás által is engedélyezett idősek otthona fogadta be és részesítette életük végéig teljes ellátásban. Ilyen célra vették igénybe a ferences rend barokk időkben épült jászberényi kolostorának patinás épületét is.

Ennek az immár több mint hetven éve működő intézménynek terjedelmes históriáját állította össze és dolgozta fel dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna, a város kiváló helytörténeti kutatója most megjelent nagyszerű könyvében. Hasonló témájú korábbi írásainak bőséges tapasztalatait felhasználva, kitűnő érzékkel, nagy hozzáértéssel, fáradságot nem ismerő odaadással már évekkel ezelőtt megkezdte az adatok összegyűjtését. A feldolgozás folyamán legnagyobb figyelme arra az együttérzésből, végtelen emberszeretetből táplálkozó szándékra összpontosult, amellyel tökéletesen tudta érzékeltetni az 1950-es állami intézkedések következtében súlyos lelki válságot és megrázkódtatást átélt idős szerzetesnők helyzetét, akik

A könyv címlapja

zárdáikból kitiltva, rendi ruháiktól megfosztva, idegen városban, ismeretlen környezetben voltak kénytelenek hátralévő éveiket leélni. Az országnak ezen a részén a jászberényi ferences kolostor lett az idős nővérek végleges otthona, ahol 100 férőhelyet alakítottak ki. Ez a szám később 120-ra növekedett. Az intézmény állami fenntartás mellett működött, melynek egyházi jellegét – az 1951-ben megszervezett Római Katolikus Szeretetszolgálat biztosította, 1991-ben került egyházi fenntartásba, majd 2007-ben felvette Assisi Szent Klára nevét.

A szerző a kötet első részében részletesen elemzi az otthon fenntartásának, működésének mechanizmusát, a beruházások, felújítások, épületbővítések és korszerűsítések folyamatát. Reálisan méltatja, értékeli az intézmény vezetőinek tevékenységét. Közülük különösen kiemelkedik a ma már nyugállományban lévő Szalóki Miklós, valamint Szatmári Antal-

né Kocza Veronika, akik igazi hivatástudattal, együttérző szeretettel igyekeztek valódi otthont kialakítani az egykori kolostor falai között az idős kedvesnővérek számára.

A további fejezetekben bőséges teret kap a lakók mindennapi életének bemutatása. Az otthon vezetése fontos feladatnak tartotta, hogy a nővérek saját rendi igényeik, szokásaik szerint tölthessék meg tartalommal lelki életüket. Ezért a közvetlenül mellettük lévő templomban, illetve a ház kápolnájában naponta szentmisén vehettek részt, végezhették zsolozsmájukat. Aki egészséges volt, bekapcsolódhatott a konyhai és a kerti munkába is. Sokan rendszeresen kézimunkáztak. Mivel a nővérek fontosnak tartották, hogy a különböző női szerzetesrendek egykori öltözékeit valahogyan megörökítsék, ezért bábukon mutatták be rendi ruháikat. Alkalmi kiállításon 27 ilyen felöltöztetett bábut sorakoztattak fel. Az 1950-es állami rendelkezés ugyanis megtiltotta a rendi ruha viselését, azt csak halálukkor, a koporsóba helyezéskor adhatták rájuk. Az év egyházi ünnepeit bensőségesen megülték. Az otthonban folyamatosan működtek önálló hatáskörrel rendelkező lelkészek, vagyis felszentelt papok, akik lelkigyakorlatokat is tartottak. A kedvesnővérek szerzetesi fogadalmuk kerek évfordulóit minden év augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján ünnepelték meg. Ezekről és a nevezetes eseményekről a folyamatosan vezetett Krónikában találhatók bejegyzések. 1992. augusztus 15-én hatan emlékeztek fogadalomtételük jeles évfordulójára, közülük elsőként a kunszentmártoni születésű, 100. évében járó Józsa Ilona Ildefonza angolkisasszony adott hálát fogadalomtételének 75. évfordulóján, akit tolókocsival hoztak a szentmisére, melynek végeztével saját szerzeményű verssel köszöntötte jubiláns társait. A templomi rendezvényeken túlmenően közös névnapi, illetve születésnapi megemlékezéseket is tartottak, de nem maradhattak el a Mikulás-napi, de főként a karácsonyi ajándékozások sem. 2000. október 1-jén a jászberényi otthon alapításának 50. évfordulójára emlékeztek. Időnként színvonalas hangversenyeket, könyvbemutatókat, filmvetítéseket tartottak számukra. A járóképes nővéreket kirándulásokra, zarándoklatokra, sőt külföldi utazásokra is elvitték, de őket szintén sokan meglátogatták távolabbi vidékekről, még külföldről is. Szép és ritka esemény volt, amikor francia cserkészfiúk kopogtattak be a jászberényi otthon kapuján.

Az ünnepi programok sorát a legszomorúbb alkalom, a temetés zárja. A szerző méltó módon idézi az egykori igazgató, Szalóki Miklós szép szavait: „*Meghatók voltak azok a búcsúztatások, amikor egy-egy hű rendtárs, lakótárs átköltözött egy szabadabb. őszintébb, örökkévaló világba. Példamutató fegyelmezettségük itt is, ilyenkor is lenyűgözte az úgynevezett világi szemlélőt. A legközelebbi szeretett nővértárs temetési búcsúztatásakor nem voltak nagy sírások, teátrális érzelmi kitörések. Talán egy-egy könnycsepp, sőt szemérmes mosoly közepette elhangzott: – Semmi tragédia. Ő már az Úr színe előtt van a korábban elhunyt testvérekkel, valamint a régen elköszönt szülőkkel, családtagokkal…*"

A kötet függeléke 30 oldalon keresztül sorolja azoknak a nővéreknek apróbetűkkel szedett neveit (köztük a 101 éves korában elhunyt Józsa Ilona Ildefonzáét is), akik az elmúlt 70 év alatt az otthonban haltak meg és a jászberényi temető(k)ben nyugosznak. Külön terjedelmes listán olvasható a vidéken eltemetett apácák névsora. A Jászberényben lévő nővérsírok száma meghaladja a hétszázat. A teljesen egyforma sírkövek az Újtemető nővérparcelláiban sorakoznak.

Az V. fejezet a tekintélyes terjedelmű Arcképcsarnok, amely a gondozottak számának – adatok híján – csak körülbelül negyedrészét tartalmazza, a kedvesnővérek sokaságának életútját mutatja be, fényképekkel illusztrálva. Ezeknek az írásoknak gyöngyszemeiből érdemes néhányat bemutatni. Csonka Mária (1920–2011) angolkisasszonyról halálakor a következő méltatást olvashatjuk: „*… 9 éves korában már tudatosan mondja: apáca lesz, az Urat akarja szolgálni… A szétszóratás nehéz, kegyetlen napjait Ilona húgánál tölti, ahol húga leányát felügyeli. tanítja, és sok társához hasonlóan keresztény hívő családokhoz jár hittant tanítani, korrepetálni… 1960-ban a lőrinci iskolában kap tanítói állást. Az iskolaigazgató kikötése: első osztályt taníthat, és Lőrinciben nem járhat templomba. Így 1978-ig, nyugdíjazásáig a hajnali vonattal jár naponta Hatvanba a reggeli misére. De nem csak a gyerekeket tanította, nevelte, este a cigány felnőttek analfabetizmusának felszámolását tűzte ki célul… Munkásságát a kommunista nézeteket valló igazgató is elismerte. 1975-ben pedagógusnapon kormánykitüntetést kapott.*"

1984. január 14-én elhunyt Eichinger Éva Benilda (1898–1984) szatmári irgalmas nővér, tanítónő, az egyházi vezetőnővér helyettese. 18 évet töltött Jászberényben. 85 éves volt. „*Halottas ruhája pedáns rendben, tisztán volt elhelyezve a felöltöztetéshez*" – írja róla a Krónika.

Szabó Olga Erna (1912–1983) szatmári irgalmas nővér, ápolónő, a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat egyik alapítója. Meghurcolásának kezdetéről ezt olvashatjuk: „*Esztergomban, 1950. május 15-én rendőrök és civilek vették körül a Kolos Kórházat. Senkit sem engedtek se ki, se be. A délelőtt folyamán Erna nővérnek össze kellett csomagolni. Csak azok maradhattak munkahelyükön, akik hajlandók voltak kilépni a rendből. Ilyen nővér nem akadt!*" Később felelősségteljes munkakörében mindent elkövetett az idős nővérek gyógyellátása és lelki gondozása érdekében. Lékai László bíboros, esztergomi érsek így jellemezte: „*A szeme mindenhová felfigyelt, a szíve mindenfelé megdobbant. S utána követte a felismerést az alkotó tettek sorozata. Jelenléte, elgondolásai, töretlen útkeresése a Püspöki Karnak is hatékony segítséget jelentett.*" 1983-ban halt meg.

Telek Rozália Kvirina (1906–1976) betegápoló szerzetesnő Jászberényben bekövetkezett haláláról így írt a Krónika: „*… Quirina nővér hirtelen halála az ebédlőben, amikor gyülekeztek a nővérek – mindenkit megrendített. Ebéd előtt a Jézus Szíve litániáját gyakorolta a harmóniumon, hogy a délutáni ájtatosságon szépen játszhassa és énekelje. A feladatát az örök hazában mondta, illetve énekelte el.*"

Tóth Borbála Honóra (1916–1994) szerzetesnő, beteggondozó 1951-től élt a berényi otthonban. „*Lakószobája valóságos varroda volt. Hímzés mellett, ő varrta a gondozottak ruháját, készítette el a rendi ruhákba öltöztetett 27 bábut.*"

A nővérek sokaságát bemutató fejezet az otthon melléképületében lakó és fizikai munkát (kertészkedés, sertésgondozás, karbantartás) végző férfi szerzetesek, majd az intézmény lelkészei életútját vetíti az olvasó elé, végül pedig a szeretetszolgálat vezetőinek és az otthon alkalmazottainak névsorával zárul. A részletes forrásjegyzék, továbbá a névmutató és a helynévmutató külön értéke a kiadványnak.

Mindent egybevetve, idéznünk kell az előszóból azt a nemes elhatározást, amely a szerzőt e nagyszerű alkotás véghezvitelére késztette: „*E munka célja, hogy emléket állítson azoknak a kedvesnővéreknek, szerzeteseknek, akik a kommunista rendszer áldozatai lettek a szerzetesrendek feloszlatásával. Pedig a társadalomnak szüksége lett volna rájuk, hiszen ők azelőtt oktattak, betegeket ápoltak, elesetteket gyámolítottak és – ami a legfőbb – imádkoztak mindannyiunkért. A római katolikus szeretetotthon egyúttal azoknak az idős, beteg, gondozásra szoruló kedvesnővéreknek nyújtott segítséget, akik a rendek feloszlatásával sanyarú állapotba kerültek. A történelem lehetőséget adott arra, hogy – az összezsúfolt otthonokban – képesek legyenek rendi fogadalmuk legelemibb tételeit is betartani: gyónás, szentmisehallgatás, imádkozás, rendi alapítók és örök fogadalmak évfordulóiról méltón megemlékezhessenek.*" A gyönyörű borítóval ellátott nagyszerű könyv elolvasása azt a felismerést erősíti, hogy a szerző célja tökéletesen megvalósult. Mindenki egyet fog érteni ezzel a véleménnyel, ha kezébe veszi és alaposan áttanulmányozza dr. Suba Györgyné legújabb remekművét.

Józsa László
tanár, helytörténeti kutató

A postás mindig kétszer csenget

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktár Bizottság postai levélben értesítette a népfőiskolai társaságot, hogy id. komori Bedekovich Lőrinc munkássága felvételre került a megyei értéktárba.

„Vincent Lawrence forgatókönyvíró elmesélte, hogy mennyire izgult egy alkalommal, amikor egy beküldött forgatókönyvére várt visszajelzést a stúdiótól, és a csengetésről tudta, ha megérkezett a postás a várva várt hírrel, mivel a postás mindig kétszer csengetett."

Lassan egy éve már, hogy ismét áttekintve az „értéktári eljárásrendet", a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt, hivatkozva a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendeletre s magunk mögött tudva a Bedekovich Emlékév 2019/2020 eseményeit, eredményeit egy gyűjtő munkába kezdtünk, hogy elkészítsük ajánlásunkat a bizottság felé. A javaslat a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság mint szervezet nevében került beadásra a nemzeti érték, az épített örökség és kulturális örökség szakterület kategóriában. A postás levelet hozott – nagyon vártuk már - a bizottság elnöke arról tájékoztatott, hogy a Megyei Értéktár Bizottság 3/2020 (X. 22.) számú határozatával ***Idősebb komori Bedekovich Lőrinc a Jászkun Kerület első földmérő és vízépítő mérnök munkássága nemzeti érték, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktárba felvételt nyert.***

Mivel a mérnök ismertsége, minősége, egyedisége alapján tekinthető országos szintű értéknek, ezért a bizottság a Magyar Értéktárba történő felvételét javasolja. *„Külön gratulálok ahhoz, hogy a bizottság az értéket országos elismerésre is méltónak találta. … Köszönöm, hogy értékes javaslatával hozzájárult a megyei értékeink gyűjteményének gyarapításához. Rózsa Lajos a Bizottság elnöke".*

Horváth Gergő, Id. komori Bedekovich Lőrinc főmérnök emlékezete című CATASTRUM 7. évfolyam 1. szám 2020. évnegyedes kataszertörténeti folyóiratban – utalva a népfőiskolai Bedekovich konferenciára és kiállításokra – az alábbiakban foglalta össze a mérnök munkásságát, majd bemutatja a kiállítást:

„Id. komori Bedekovich Lőrinc (1751–1823) a 18–19. század fordulóján élt és kevéssé ismert mérnökök egyike, négy évtizedes munkássága és szakmai hagyatéka alapján mondhatjuk, hogy korának egyik kiváló szakembere volt. Személyéhez kötődően 2019 kettős évfordulót is elhozott: 240 éve, 1779-ben választották meg a Jászkun kerület főmérnökének, és 200 éve, 1819-ben vonult onnan nyugdíjba. A kettős évforduló kiváló alkalomként szolgált arra, hogy a főmérnökről a Jászkunság is megemlékezzék, így több program keretében is megismerhették a személyét és munkáit, azok jelentőségét. A Jászfényszarui Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság 2019 szeptemberében emlékkonferenciát rendezett Jászfényszarun, ahol az előadások kiemelten a geometráról és koráról szóltak, novemberben pedig megnyílt a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárával együttműködésben készített, a főmérnök kéziratos térképeiből összeállított molinós vándorkiállítás. Utóbbi nem titkolt célja, hogy egyrészt a szakember emlékét, szakmai és kulturális hagyatékát ápolja, másrészt munkásságán keresztül megidézze a Jászkunság két évszázaddal ezelőtti világát." (A kiállítási anyag több helyszínen bemutatásra kerül. – szerk.)

Bedekovich Lőrinc út és vízrajzi térképe, 1785 · Jászfényszaru és Jászfelsőszentgyörgy határa Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára 1/S 12. Div. XIII. no. 30.

Itt kell megemlítenünk, hogy az ajánlás elkészítésében jelentős szakmai hátteret dr. Farkas Kristóf Vince történész, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára munkatársai, különösen Horváth Gergő igazgató-helyettes és a MNL Heves Megyei Levéltára dr. Kovács Melinda főlevéltáros biztosítottak. A MNL Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltára igazgatója Csönge Attila és a MNL Heves Megyei igazgató asszonya nevében Varga Zsolt igazgató helyettes támogató ajánlása messzemenően hozzájárult a nemzeti érték elismeréséhez - külön köszönettel tartozunk ezért mindenkinek!

Kovács Béláné Pető Magdolna elnök

Lapunk szerzői

Dr. Babós Lajos *helytörténeti kutató, Budapest*
Bánkiné dr. Molnár Erzsébet *történész, Kiskunfélegyháza*
Dr. Bathó Edit *néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény*
Bognár Mária *újságíró, Budapest*
Csörgő Terézia, *a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény*
Ézsiás Vencel *hagyományőrző huszárkapitány, Jászfényszaru*
Forgó Bence *történész segédmuzeológus, Jász Múzeum, Jászberény*
Józsa László *helytörténeti kutató, Kunszentmárton*
Kovács Béla *helytörténeti kutató, Jászfényszaru*
Kovács Béláné Pethő Magdolna, *a Bedekovich Lőrinc Népfőiskola elnöke, Jászfényszaru*
Dr. Körei Nagy Katalin *hagyományőrző, Jászberény*
Metykó Béla *helytörténeti kutató, Jászberény*
Papp Izabella *ny. levéltáros, Jászboldogháza*
Pócs János *országgyűlési képviselő, Jászapáti*
Rideg István *ny. középiskolai tanár, Karcag*
Székely Gábor *magángyűjtő, helytörténeti kutató, Kunszentmiklós*
Zámbori János *emeritus jászkapitány, Jánoshida*
Fr. Varga Kamill *ferences szerzetes, Gyöngyös*
Veresegyházi Béla *ny. gimnázium-igazgató, Tápiószele*

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2021. február végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2021. január 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

* * *

Lapunk az Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége és a Nagykun Hagyományőrző Társulás támogatásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett, Kókai Magdolna
Előkészítési munkák:
Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: ARTANDER Kft.
Tel.: 57/500-960 • www.artander.hu